

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Sourozenecká rivalita a vzájemná komunikace mezi sourozenci

Bakalářská práce

Autor: Aneta Jarkovská
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální komunikace v neziskovém sektoru
Vedoucí práce: PhDr. Jan Hubert

Zadání bakalářské práce

Autor: Aneta Jarkovská

Studium: P14K0242

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální komunikace v neziskovém sektoru

Název bakalářské práce: **Sourozenecká rivalita a vzájemná komunikace mezi sourozenci**

Název bakalářské práce AJ: The sibling rivalry and mutual communication between siblings

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zabývá sourozeneckou rivalitou a vzájemnou komunikací mezi sourozenci. Je zde vymezeno např. proč k rivalitě dochází, projevy sourozenecké rivality jako je žárlivost, soutěžení o pozornost a lásku rodičů, dráždění sourozence, zlomyslnost, neochota o cokoli se dělit. Možnosti jak projevy sourozenecké rivality zmírnit, sourozeneckou konstelaci, komunikací v rodině a další. Výzkumnou metodou je dotazník. Zkoumá míru rivality sourozenců s různým věkovým rozdílem. Porovnává rivalitu dříve a dnes. Dále zkoumá, jaké jsou hlavní důvody problémů v sourozenecké komunikaci a další. Vztahy v rodině předznamenávají budoucí vztahy jedince k lidem kolem něho.

LEMAN, Kevin. Sourozenecké konstelace. Vyd. 5. Praha: Portál, 2012. 223 s. ISBN 978-80-7367-866-1. DALLOZ, Danielle. Žárlivost a rivalita: průvodce výchovou v rodině. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 111 s. ISBN 80-7178-596-2. LEMAN, Kevin. Prvorozený: výhoda, či handicap?. Praha: Návrat domů, c2008, 204 s. ISBN 978-80-7255-250-4. ČAPEK, Jan a Markéta ČAPKOVÁ. Pozitivní výchova sourozenců v rodině. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 115 s. ISBN 978-80-7367-779-4.

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jan Hubert

Oponent: PhDr. Jiří Kučírek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 5.1.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 24. 4. 2017

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala panu PhDr. Janu Hubertovi za ochotu a cenné rady při vedení mé bakalářské práce.

Anotace

JARKOVSKÁ, Aneta. *Sourozenecká rivalita a vzájemná komunikace mezi sourozenci*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 70 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá sourozeneckou rivalitou a vzájemnou komunikací mezi sourozenci. Teoretická část se zaměřuje na sourozeneckou konstelaci, faktory, které ji ovlivňují a charakteristiku sourozenců podle pořadí narození. Dále vymezuje sourozeneckou rivalitu, její různé projevy a možnosti, jak je zmírnit. Zaobírá se sourozeneckými vztahy a řešením konfliktů. V poslední části se pak práce zabývá komunikací v rodině. V empirické části jsou prezentovány výsledky vlastního výzkumného šetření, které mapují výskyt sourozenecké rivality. Zkoumá míru projevů sourozenecké rivality u sourozenců s různým věkovým rozdílem a jaké jsou jejich vztahy. Hlavní důvody problémů v komunikaci sourozenců a další.

Klíčová slova: sourozenci, sourozenecká konstelace, sourozenecká rivalita, komunikace

Annotation

JARKOVSKÁ, Aneta. The sibling rivalry and mutual communication between siblings. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2017. 70 pp. Bachelor Degree Thesis.

This thesis is addressing sibling rivalry and mutual communication between siblings. The theoretical part refers to sibling constellation, factors which affect the constellation and characteristic of siblings according to the birth order. It further defines sibling rivalry, its manifestations and possibilities to mitigate them. Deals with sibling relations and conflict resolution. The last chapter of this part discusses communication within a family. There are results of my research, mapping the occurrence of sibling rivalry presented in the practical part. This part explores the extent of manifestations of rivalry among sibling with various age difference and sibling relations as well as the main reasons of problems in communication between siblings and others.

Keywords: siblings, sibling constellation, sibling rivalry, communication

Obsah

Úvod.....	8
1 Sourozenecká konstelace	9
1.1 Prvorozený.....	10
1.2 Jedináček	12
1.3 Prostřední.....	13
1.4 Nejmladší.....	14
2 Faktory ovlivňující sourozeneckou konstelaci.....	15
3 Sourozenecká rivalita	18
3.1 Rivalita	18
3.2 Sourozenecké vztahy.....	19
3.3 Projevy sourozenecké rivality	20
4 Možnosti, jak zmírnit projevy sourozenecké rivality.....	22
4.1 Příprava na příchod sourozence	22
4.2 Výchova sourozenců	23
4.3 Výchovné styly.....	24
4.4 Sourozenecké konflikty	26
5 Komunikace v rodině	28
5.1 Komunikace.....	28
5.2 Komunikace v rodině	30
5.3 Komunikace rodiče s dítětem.....	31
6 Výzkumné šetření.....	34
6.1 Cíl výzkumného šetření.....	34
6.2 Stanovení hypotéz	34
6.3 Popis výzkumné metody	35
6.4 Charakteristika výzkumného vzorku.....	37
6.5 Výsledky dotazníkového šetření	37
6.6 Vyhodnocení hypotéz a závěr výzkumného šetření.....	63
Závěr	65
Seznam použitých zdrojů.....	67
Seznam příloh	70

Úvod

Sourozenecké vztahy patří k nejbližším vztahům, které na světě existují. Jsou jedinečné, stejně jako osobnost každého člověka. Proto vztahy mezi sourozenci a rivalita mezi nimi je v každé rodině jiná a ovlivněna mnoha vlivy. Taktéž je důležité pořadí, v jakém se člověk narodí do rodiny, protože nesouvisí jen s postavením v rámci rodiny, ale i s tím, jak člověk prožívá celý život.

Bakalářská práce pojednává o sourozenecké rivalitě a vzájemné komunikaci mezi sourozenci. V první části bakalářské práce se zabývám sourozeneckou konstelací, faktory, které ji ovlivňují a charakteristikou sourozenců podle pořadí narození. Pořadí, v jakém se člověk narodí do rodiny, je velice důležité a má na něho celoživotní vliv. Sourozenecká konstelace je tedy téma, které je blízké každému z nás. Protože právě vztahy v rodině předznamenávají budoucí vztahy jedince k lidem kolem něho. Jsou to ty nejtěsnější vztahy, jaké člověk v životě může mít. Dále se věnuji rivalitě mezi sourozenci a jejím projevům, jako je například žárlivost, soutěžení o pozornost a lásku rodičů. Také se zabývám možnostmi, jak zmírnit projevy sourozenecké rivality a výchovnými styly. Jako poslední se v teoretické části věnuji komunikaci v rodině, a to hlavně komunikaci rodiče s dítětem.

Cílem bakalářské práce je nejprve v teoretické části přiblížit problematiku sourozeneckých konstelací a sourozenecké rivality. Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit, zda sourozenecká rivalita je běžným jevem týkajícím se všech rodin. Zároveň chci zjistit míru projevů sourozenecké rivality u sourozenců s různým věkovým rozdílem a hlavní důvody problémů v komunikaci. Dále budu například zjišťovat, jaké měli a mají respondenti vztah se sourozenci a jak se s nimi shodnou při řešení problémů v rámci rodiny. Výsledky výzkumného šetření budou interpretovány pomocí tabulek a grafů.

1 Sourozenecká konstelace

Hartl a Hartlová (2015, s. 271) definují sourozeneckou konstelaci jako „*pořadí, v jakém se dítě narodí do rodiny, jakou v ní hraje roli a co z toho vyplývá pro utváření jeho povahy.*“

Alfred Adler se jako první zabýval sourozeneckými konstelacemi a jejich vlivem na osobnost. (Novák, 2007, s. 20) Pořadí, v jakém se člověk narodí do rodiny, je velice důležité. Nesouvisí jen s postavením v rámci rodiny, ale i s tím, jak člověk prožívá celý život. Postavení v rodině tedy hluboce poznamenává životní styl člověka. (Leman, 2011, s. 12)

Frank Sulloway (1996, cit. podle Prekopové, 2009 s. 20) zjistil, že pořadí narození má pětkrát až desetkrát větší vliv na osobnostní kvality, než na akademické výkony či inteligenční kvocient. Například prvorození jsou často daleko schopnější než jejich sourozenci a nesouvisí to ani tak s jejich IQ, jako se snahou to v životě někam dotáhnout.

Sourozenecká konstelace, tedy pořadí, ve kterém se člověk narodí, má velký vliv na utváření osobnosti, výběr zaměstnání či výběr partnera a samozřejmě také i na výchovu vlastních dětí. (Leman, 2012, s. 11)

Prekopová (2009, s. 19) tvrdí, že „*podle pořadí narození se děti naučí přizpůsobovat se jedno druhému, hájit se před sebou, trpět se, dělit se, prohrávat, ale i vzájemně se ctít, bojovat proti sobě nebo spolu proti společným nepřátelům, schovávat se jeden za druhého nebo se zastupovat a bránit, držet spolu*“.

Isaacson a Radish (2006, s. 9-11) uvádí, že jakmile člověk jednou pochopí zákonitosti teorie pořadí narození, může tyto znalosti využívat k řešení nejrůznějších problémů, které souvisejí s lidskou povahou. Může dojít k zlepšení kvality vztahů, k pochopení, nebo tyto znalosti mohou velmi pomoci i v oblasti rodičovství. Protože principy teorie pořadí narození odkrývají jednotlivé stránky osobnosti takovým způsobem, jemuž se nevyrovná žádný test osobnosti.

V souvislosti se sourozeneckou konstelací Sobotková (2007, s. 39) poukazuje na to, že na základě kombinace pohlaví a pořadí narození sourozence se vyvozuje jejich osobnostní charakteristika, předznamenávají možné směry vývoje a také slučitelnost s jinými lidmi v párovém soužití. V návaznosti na to popisuje i tzv. duplikační teorém, to znamená, že člověk opakuje ve svých vztazích, manželství i rodičovském chování ty vzorce chování, které se mu zafixovaly v původní rodině. Je ale nutné vzít v potaz, že to ovlivňuje daleko více faktorů, než jen několik strukturálních charakteristik (věk, pohlaví, pořadí narození).

1.1 Prvorozený

Prvorození mají jedinečné postavení, už od samého počátku se všechno točí kolem nich. Dostávají dvojitou lásku od rodičů a nemusí se o ni s nikým dělit. První narozeniny, první krok, první slovo, první školní den a mnoho dalších. Všechny události jsou výjimečné a rodiče se je snaží co nejvíce zaznamenávat a také je velmi prožívají. Proto jsou většinou jejich fotoalba nejtlustší. Přebírají velení hned od prvního dne svého narození a nastavují laťku všem ostatním dětem v rodině. Už jako malé děti vytvářejí určitá pravidla, kterými se rodiče řídí. Utvářejí určité vzorce chování a představy o tom, jak by měl život fungovat.

Prvorození jsou přirození vůdcové, autoritativní a dominantní. Mají rádi všechno naplánované, zorganizované a provedené včas a bez chyb. Rádi si tvoří seznamy, touží po úspěchu a jsou soutěživí. Mezi typické vlastnosti prvorozených patří perfekcionismus, spolehlivost, svědomitost, cílevědomost, systematickosti, trpělivost a mnoho dalších. Ale také jsou často kritičtí a nespokojení se svým vlastním výkonem, jsou neustále pod velkým tlakem a mají sklon být sobečtí. (Leman, 2011, s. 45-56)

Novák (2007, s. 41) uvádí, že na jedné straně je vyšší zájem o prvorozeného kladný. Na druhé straně jsou na něho kladeny vyšší úkoly, a to jak v práci pro rodinu, tak i třeba v péči o sourozence a také v jejich kontrole. Prvorození jsou ve svém sebevědomí snadno zranitelní. Velmi často se ztotožňují s hodnotami a postoji dospělých, ale ne vždy za to bývají oceňováni. Rodiče to někdy považují za samozřejmost. Mívají velký pocit zodpovědnosti a také vyšší sklon kontrolovat a na základě toho vyvozovat závěry.

Dle Lemana (2012, s. 50-52) existují dva typy prvorozených. První typ je vstřícný prvorozený, kteří se snaží druhým vyhovět a dělat radost. Jsou spolehliví a svědomití, ale mají silnou potřebu být chváleni. Druhým typem jsou agresivní prvorození, kteří jsou silně asertivní a snaží se za každou cenu prosazovat svou vůli. Jsou energičtí a mají vysoké cíle a potřebu být nejlepší.

Mnozí rodiče mají sklon vnímat prvorozené děti jako starší, než ve skutečnosti jsou. Také se od nich očekává, že velmi rychle vyrostou. Může se tedy zdát, že hlavní zaměstnání prvorozeného po většinu života je být dospělým. Prvorození nemají tolik přátel jako například nejmladší děti, kteří navazují přátelství mnohem snadněji. Ale pokud už přátelství navážou, tak zpravidla s lidmi, kteří se narodili ve stejném pořadí. Jsou opatrní, rozvážní, snaží se nedělat chyby a mají úctu k zákonům a nařízením.

Proto jsou ideálními zaměstnanci a zpravidla si vedou velmi dobře v podnikání. Často si vyhledávají zaměstnání, které vyžaduje přesnost, vysokou schopnost soustředění a duševní sebekázeň. Ale také mají pocit, že všechno zvládnou, a proto si toho nakládají víc, než v danou chvíli mohou zvládnout, což často vede ke vzniku stresu. (Leman, 2011, s. 166-188)

Leman (2011, s. 159) popsal, že „*prvorození mají potřebu ovládat. A chtějí, aby vše mělo svůj řád. Jsou to ukáznění a cílevědomí lidé. Jsou analytičtí a logičtí, nadprůměrně inteligentní a výkonní. Ať už jde o jakýkoli úkol, na prvorozeného se můžete spolehnout.*“
Důvodem, proč jsou prvorození tak snaživí a cílevědomí jsou dle Lemana (2012, s. 49) jejich rodiče. Chovají se k nim paradoxně. Na jedné straně jsou přehnaně opatrní, úzkostliví a nejistí. Na druhé straně zase často přísní, nároční, pohánějí a povzbuzují své děti k stále lepším výsledkům.

Isaacson a Radish (2006, s. 83-99) poukazují na to, že se od prvorozených očekává, že budou silní a ujmou se velení. Prvorození dělají vše pro to, aby co nejvíce zapůsobili na své okolí, protože velmi touží po uznání, a to nejen od lidí v jejich okolí, ale často i od svých nadřízených. Uznání je pro ně velmi důležité, jelikož jakmile pocítí nějakou negativní reakci, začnou propadat pocitům viny. Často se oddávají snům o tom, co všechno v budoucnosti dokážou, ale mnohdy zapomínají na to, co by měli zvládnout v přítomnosti. Sny jim připadají zajímavější než skutečná práce, a proto mohou někdy budit dojem lenivosti.

Adler (1994, s. 40) u prvorozených poukazuje na strach ze sesazení z trůnu, protože moc je pro ně jedna z nejdůležitějších věcí v životě. Snaží si držet své mocenské pozice, pokud je ztratí, snaží se je získat zpět. Trůn je pouze metaforou, která má zdůraznit výjimečné postavení nejstaršího dítěte v rodině. Dítě, které bylo pomyslným princem či princezničkou, je sesazeno svým mladším sourozencem. V některých případech může být odsunuto do pozadí zájmu celé rodiny.

1.2 Jedináček

Pro popis typického jedináčka platí, stejně jako pro prvorozené např. perfekcionista, spolehlivý, svědomitý, systematický, kritický, vážný a mnoho dalších. Ale jak popisuje Leman (2012, s. 62), je potřeba před každé slovo ještě doplnit předponu super. Pro jedináčky je charakteristický termín „vnitřní vzpoura“. Jejich život bývá dokonale naplánován a vyměřen, ale nosí v sobě odpor vůči tomu, jak vždycky museli být takoví „malí dospělí“. Také si často stěžují, že nikdy nebyli dětmi, protože se od nich očekávalo mnoho. Syndrom jedináčka tedy znamená, že rodiče jednají s dítětem jako s malým dospělým a hodně od něho očekávají.

Podle Lemana (2012, s. 61-63) mají jedináčci tendenci být kritičtí nejen k sobě, ale i k druhým. Často se cítí osamělí, zejména pokud měli kolem sebe málo dětí. Typický jedináček vychází mnohem lépe s lidmi, kteří jsou starší, nebo naopak mnohem mladší. Může se zdát, že jsou dokonale vyrovnaní, ale často kromě vnitřní vzpoury pociťují i jakousi méněcennost. Důvodem může být, že své normy přebírali pouze od dospělých a vždycky je měli nadsazené. Mířili už od malička až příliš vysoko.

Rodiče jedináčka jsou až příliš starostliví, často ho rozmazlují a snaží se, aby měl všelijaké výhody. Jedináčci jsou často pokládáni za sobecké a egocentrické, protože se nemuseli o nic dělit se svými sourozenci, ani neměli žádného soupeře, se kterým by soutěžili o pozornost rodičů. (Leman, 2012, s. 63-71) V některých jedináčcích se mohou spojit vlastnosti prvorozeného a benjamínka. Jak popsal Leman (2012, s. 63) „*mohou být velmi samostatní a zaběhlí v řešení situací dospělých, ale uvnitř mohou pociťovat strach, vzpouru a hněv, protože byli tak rozmazlováni a hýčkáni, že zdaleka nejsou tak schopní, jak se snaží vypadat.*“

Isaacson a Radish (2006, s. 67-82) popisují jedináčka jako jedinečný a fascinující typ osobnosti. Často bojuje s pocitem osamělosti, proto si mnozí z nich vymýšlí imaginární přátele, kteří je někdy neopouští ani v dospělosti. Jedináček rád plánuje a organizuje, je spolehlivý a odbojný. Často se cítí být pod tlakem a prožívá citové útrapy. Potřebuje trávit určitý čas o samotě. Díky své výřečnosti se mnohdy uplatní v rádiovém vysílání. Nebo také bývají skvělými diskžokeji, protože mají smysl pro drama a dokáží se obracet k velkému publiku. Umějí pobavit tisíce lidí.

1.3 Prostřední

Leman (2012, s. 87-88) popsal dítě narozené uprostřed jako to, které se narodilo příliš pozdě, aby se mu dostalo privilegia prvorozených a příliš brzy, aby mělo uvolněnější výchovu jako benjamínci. Osobnost prostředního jedince je složitěji definovatelná a popsatelná, nelze ji tolik zobecnit jakou u prvorozeného nebo benjamínka. Protože prostřední dítě může být jak druhé ze tří, třetí ze čtyř nebo také čtvrté z pěti a tak dále. Leman zjistil, že prostřední a druhorozené děti mají mnoho společného a obvykle jsou totožné s jinými dětmi také narozenými uprostřed sourozenecké linie, protože většina rodin nemá více jak tři děti. Prostředního nejvíce ovlivňuje prvorozený a dítě, které se narodilo třetí je ovlivňováno druhorozeným. Dítě si hledá vzor a vidí ho právě ve svém starším sourozenci. Podle toho, jak se prvorozený chová, si vytváří svůj vlastní styl chování v životě. Pokud vycítí možnost se sourozencem soupeřit, udělá to. Ale když bude jeho starší sourozenec silnější a chytřejší, vydá se druhorozený zpravidla jiným směrem. Podle výzkumných studií jsou tedy druhorození do jisté míry protiklady prvorozených dětí.

Prostřední dítě se cítí ostrčené, přebytné a jako někdo, kdo je pořád předbíhán a zatlačován do pozadí mladšími nebo staršími sourozenci. Proto se často upíná k partě svých vrstevníků. Aby získalo uznání, snaží se prostřední dítě vytvořit jiný druh „rodiny“, kde se může cítit být výjimečný. Pro prvorozeného je typické, že mívá méně kamarádů, kdežto prostřední dítě jich mívá mnoho. Dostává lepší základ do života než třeba prvorozený, kterému se dostávala spousta pozornosti. A nejlépe ho lze popsat slovem „vyrovnanost“. Jak už bylo popsáno, prostřední dítě bývá velmi nezávislé, ale zároveň si často vytváří silné pouto ke skupině svých vrstevníků. Obvykle má spoustu přátel, je prostředníkem, vyjednávačem a vyhýbá se konfliktům. (Leman, 2012, s. 90-97)

Autorka Dalloz (2002, s. 88) uvádí, že dítě, které se narodilo jako prostřední, se často domnívá, že starší i mladší sourozenci jsou oproti němu ve výhodě. Myslí si, že jeho sourozenci jsou na tom lépe, a brání mu to žít vlastním životem.

1.4 Nejmladší

Nejmladší děti bývají vnímány lidmi jako roztomilé, neohrožující a příjemné. Někdy se říká, že to jsou „děti pro potěšení“. Protože přicházejí v době, kdy jsou karierní a majetkové cíle naplněny. Jsou to rozmazlovaní rodinní mazlíčci. (Novák, 2007, s. 44-45)

Leman (2012, s. 100-101) popisuje nejmladší děti jako typické extrovertní baviče, kteří dokážou manipulovat s lidmi okolo sebe. Jsou také srdeční a někdy duchem nepřítomní. Mezi typické vlastnosti benjamínků patří bezstarostnost a veselí, jsou společenští a většinou oblíbení. Mohou být ale také vzpurní, kritičtí, temperamentní, rozmazlení a netrpěliví. Touží upoutat pozornost, rozesmát a zaujmout lidi. A to hlavně šaškováním a legráckami. Benjamínci často musí žít v mocném stínu svých starších sourozenců. Případá jim, že jejich sourozenci pobrali všechn talent, schopnosti a chytrost, kdežto oni jsou nuly. Často bojují s pocity, že je nikdo nebere vážně, proto touží po chvále a povzbuzení. Také se snaží udělat něco důležitého, aby si jich ostatní všimli. Starší sourozenci se jim vysmívají a dělají si z nich legraci. Nejmladší děti si často vybírají profesi orientovanou na lidi a jsou velmi dobří obchodníci. (Leman, 2012, s. 102-111)

Isaacson a Radish (2006, s. 140-141) definují nejmladší dítě jako velmi chápavé, rozumné, klidné a spolehlivé. Často se cítí ostrčené, nedostatečně vyspělé a má pocit, že mu druzí nenaslouchají. Nejmladší dítě musí už od narození čelit poznámkám a ústrkům od starších sourozenců. Proto může mít pocit, že není šance, aby ho někdy pokládali za dospělého. Někteří se tohoto pocitu nezralosti nedokážou zbavit po celý život. V dospělosti bývají velmi pracovití.

Autorka Dalloz (2002, s. 85) uvádí, že právě nejmladší děti si někdy budují v rodině své místo těžko. Starší sourozenci na ně žárlí a ony by si zatím tak chtěly s nimi hrát, chodit do školy, moci večer zůstat déle vzhůru. A tak se touží co nejdříve „většímu“ bratrovi nebo sestře vyrovnat.

Adler (1994, s. 43) u nejmladšího sourozence konstatuje, že je velmi silně rozmazlován. A to z důvodu, že rodiče měli zpravidla velkou radost, že mají ještě jedno dítě. Nejmladší vyrůstá v příznivější situaci než jeho sourozenci, protože nemá za zády žádného pronásledovatele a nikdo ho z jeho pozice nejmladšího nemůže vystrnadit.

Adler (1999, s. 104-105) také uvádí, že nejmladší, stejně jako druhorozený, má spousty energie a snaží se překonat ostatní. Celkově ale mají zcela odlišnou cestu než zbytek rodiny. Nejmladší se musí vždycky lišit, a proto volí i odlišnou životní dráhu než ostatní. Rád na sebe upoutává pozornost.

2 Faktory ovlivňující sourozeneckou konstelaci

Leman (2012, s. 28) poukazuje na dynamické vztahy v rodině a uvádí, že i když všichni členové rodiny žijí v jedné domácnosti, tak každý člen má vlastní a jedinečnou osobnost. Prvorození, druhorození a benjamínci mají obecné charakteristiky, které platí vždy. Ale jelikož členové rodiny žijí v jedné domácnosti a existují mezi nimi dynamické vztahy, mohou se odlišovat. K těmto odlišnostem patří například věkový odstup mezi jednotlivými dětmi, pohlaví, tělesné rozdíly nebo postižení, pořadí narození rodičů a další. Některé tyto odlišnosti mohou razantně ovlivnit sourozeneckou konstelaci nebo seskupení v rodině.

1) Věkový odstup mezi jednotlivými dětmi

Podle Lemana (2012, s. 29) je klíčovou proměnnou v každé rodinné konstelaci věkový odstup mezi jednotlivými dětmi. Popsal, že věkový odstup v sourozenecké konstelaci může být klíčový v chování a jednání sourozenců mezi sebou. Mnoho rodin se snaží předem specifikovat a určit si věkový odstup tak, aby to bylo co nejideálnější. Většinou se snaží mít mezi dětmi dvou až tříletý odstup, což se nemusí pokaždé podařit. Když je věkový odstup mezi dětmi pět a více let, mohou vytvořit tzv. „druhou rodinu“. To znamená, že se u mladšího sourozence začnou projevovat rysy prvorozeného. Ale zároveň může mít i rysy charakteristické pro jeho pořadí narození. Novák (2007, s. 27) také potvrzuje, že sourozeneckou konstelaci výrazně ovlivňuje věkový rozdíl a popisuje, že s každým měsícem nad pět let rozdílu klesá tendence si vzájemně konkurovat.

Podle Čapka a Čapkové (2010, s. 36-37) někteří rodiče chtějí mít děti těsně u sebe, aby si spolu mohli hrát a měly podobné zájmy. Ale právě děti, které jsou věkově blízko u sebe, spolu nejvíce soupeří, zvláště pokud jsou i stejného pohlaví. Tak se u nich projevuje ještě větší žárlivost. Jako optimální věkový rozdíl uvádějí alespoň dva a půl roku. Starší dítě by mělo mít při narození dalšího sourozence již období vzdoru za sebou.

Autorka Dalloz (2002, s. 66) ale tvrdí, že nelze přesně vypočítat ideální věkový rozdíl sourozenců. Pokud rodiče nebudou odlišovat věkový odstup mezi potomky, začnou se děti odlišovat samy. I téměř stejně staré děti mají vlastní osobnost a potřebují ji realizovat a rozvíjet.

Prekopová (2009, s. 82) také uvádí, že když rodiče plánují více dětí, řídí se většinou svými potřebami a svými schopnostmi. Méně často se rodiče snaží vcítit do prvorozeného, než naplánují další dítě.

2) Pohlaví

Leman (2012, s. 30-31) popisuje, že i pohlaví dítěte může ovlivnit sourozeneckou konstelaci. Například když máme v jedné rodině čtyři chlapce a jednu dívku. V tomto případě má dívka v rodině výjimečné postavení. A podle toho, kde bude dívka stát v rodinné konstelaci, ovlivní podstatně až fatálně minimálně jednoho ze svých bratrů. Poté, co se rodičům narodí už několikátý syn v radě, přijde vytoužená holčička a zamíchá pořadím sourozenecké konstelace a zásadně tím ovlivní nejen bratra v těsné věkové blízkosti.

„Jakmile odlišnost pohlaví vyzvedne jedno z dětí do popředí, má to zásadní vliv na dítě věkově těsně před ním, případně těsně po něm.“ (Leman, 2012, s. 32)

3) Tělesné rozdíly a postižení

Leman (2012, s. 33) popisuje, že obrátit sourozeneckou konstelaci vzhůru nohama může i významná odlišnost v tělesné schránce. Pokud máme dvě děti stejného pohlaví, ale například mladší ze sourozenců Adam je o deset centimetrů vyšší, o patnáct kilo těžší než jeho starší bratr, může to vést k tomu, že staršího sourozence budou všichni brát jako toho malého. Stejný případ může nastat, pokud máme dvě dívky. Starší z dívek je krásná a její mladší sestra je obyčejná. Opět si všichni budou všimnout té hezčí. U mladší dívky to může vést až k sebedoceňování.

V rodině může mít jeden člen zcela výjimečné postavení. V případě, že máme v rodině například dvě dívky, ale starší z dívek je tělesně postižená, dojde tedy k „výměně rolí“, kdy se dvě děti jakoby přehodí. Mladší z dívek převezme roli prvorozené a starší, tělesně postižená dívka, se stane benjamínkem rodiny. (Leman, 2012, s. 33-34)

Narození dítěte znamená mnoho emocí, nadějí, počátek nového života. Pokud se narodí dítě postižené, místo radosti se dostavuje bolest, se kterou se musí vyrovnat celá rodina.

Je zapotřebí, aby si rodiče promluvili o postižení s jeho sourozenci a nechali je, aby i oni o tom mluvili. Rodiče by měli přistupovat k dítěti jako ke kterémukoliv jinému sourozenci a nebránit mu zapojovat se do rodinných aktivit. (Daloz, 2002, s. 106-107)

4) Pořadí narození rodičů

Významný vliv na rodinnou konstelaci může mít také pořadí narození rodičů. Každý z rodičů má tendenci ztotožňovat se s dítětem, které se narodilo ve stejném pořadí sourozenecké konstelace jako on sám. To může vést k tomu, že na dítě vyvíjí příliš velký tlak, dítě rozmazluje nebo upřednostňuje. Také žádají po svých dětech to, co se žádalo po nich samotných. (Leman, 2012, s. 35)

3 Sourozenská rivalita

3.1 Rivalita

Hartl a Hartlová (2015, s. 511) popisují rivalitu jako *„vztah soupeření mezi dvěma nebo více jedinci, skupinami či institucemi se snahou získat tytéž nebo větší výhody, hodnoty aj. než druhá strana.“*

Oehler (2007, s. 13) uvádí, že *„slovo rivalita je etymologicky odvozeno z latinského slova ‚rivus‘. Toto slovo představuje ‚strouhu‘, ‚potok‘, ‚potůček‘ nebo ‚stoku‘.*

Z tohoto pojmu pochází latinské *‚rivalis‘*, které jako přídavné jméno označuje *‚náležející k potoku, ke kanálu‘*, a jako podstatné jméno *‚spoluvlastníka práv k užívání vodního toku‘*, stejně tak i *‚souseda na potoce‘*. Na základě mnoha faktorů bylo velmi těžké určit právo na užívání vody, a proto docházelo často ke sporům mezi sousedy na vodním toku. Slovo *‚rivalové‘*, znamenalo, že takzvaní rivalové bojovali mezi sebou o přidělování práva, o moc nebo o teritorium a snažili se získat přednostní postavení. Rival je tedy vždy soupeř nebo konkurent. Rivalitu lze charakterizovat jako vztah mezi dvěma lidmi, ale také jako pocity. Pocity, které tento vztah provázejí, jsou závist, rozhorlení, chtíč, žárlivost, zoufalství, zklamání a škodolibost. (Oehler, 2007, s. 13-15)

Hartl a Hartlová (2015, s. 511) definují sourozenskou rivalitu jako *„souborný termín pro agresivní, závistivé a hašteřivé vztahy mezi sourozenci; nedořešené sourozenské konflikty, rivality z dětství mohou vést v dospělosti k touze po moci jako psychopatol. mechanismu neobyčejné síly s mimořádným emocionálním doprovodem.“*

S tím souvisí i porucha sourozenské rivality, která je dle MKN-10 řazena do kategorie emočních poruch specifických pro dětství. Objevuje se nejčastěji po narození mladšího sourozence. Hartl a Hartlová (2015, s. 433) popisují, že *„na rozdíl od mírné rivality nebo žárlivosti se jeví jako mimořádně silná emoční porucha co do stupně a trvání.“*

Je spojena i s psychosociálními problémy. V lehčích případech jde o silnou neochotu se o cokoli dělit a nedostatek kladného vztahu. V horších případech může jít o otevřené nepřátelství až tělesné ubližování.

3.2 Sourozenské vztahy

Rodina je základní sociální skupinou. Dítě v ní dostává základní citovou výbavu a připravuje se na věci a okolnosti, které mohou v životě nastat. V rodině si dítě vytváří předobrazy svých budoucích rolí, vztahů, osvojuje si vzory chování a také získává první návyky. Základ lidské osobnosti je tedy položen už ve velmi raném dětství. (Novák, 2007, s. 21) Podle Lemana (2012, s. 20-43) jsou nejtěsnější vztahy, které člověk v životě může mít, v rámci rodiny. A to nejen v té, ve které člověk vyrůstal, ale i kterou si sám vytvořil. Rodina má na člověka mnohem větší vliv než kterákoli jiná organizace nebo instituce.

Sourozenský vztah je zvláštní, výlučný a zajímavý. Patří k nejbližším vztahům, které na světě existují a trvají od narození do smrti. Sourozenské vztahy mohou být někdy prvkem rodinné svépomoci. To znamená, že bratr nebo sestra nahrazuje sourozencům to, co jim neposkytli rodiče. (Novák, 2007, s. 9-21)

Klimeš (2000) poukazuje na to, čím člověka sourozenské vztahy obohacují a v jakých směrech kladně působí:

- *„citová opora*
- *zdroj nových podnětů*
- *příležitost naučit se kooperaci*
- *pomoc při řešení problémů*
- *vzory pro nápodobu*
- *přirozená příležitost pro zdravé soutěžení*
- *možnost vzniku sourozenské koalice jako vyvažujícího faktoru vůči rodičovské koalici“*

Autor se věnuje i negativním vlivům, u kterých předpokládá intenzitu výskytu, navíc bývají provázány a zesilovány jinými patologickými vlivy v dané rodině:

- *„sourozenská rivalita*
- *ubíjení sebevědomí, talentu ap. u mladších sourozenců*
- *negativní důsledky preferování jednoho dítěte na úkor druhým*
- *nezdravé sexuální kontakty mezi dětmi (zpravidla nevlastními)“* (Klimeš, 2000)

Vztahy mezi sourozenci nejsou vždy v dětském věku harmonické a plné lásky.

Je normální, že po narození mladšího sourozence se u velké části dětí objevují určité emoční potíže, které se mohou projevovat v nejrůznějších podobách. Jedná se například o žárlivost, soutěžení o pozornost a lásku rodičů, dráždění sourozence, zlomyslnost, neochota se o cokoli dělit s mladším sourozencem (hračky, pozornost rodičů, návštěv) a jiné. Takovéto projevy mohou být v mírné formě normálním vývojovým stadiem. V případě, že je sourozenecká rivalita natolik vážná, že vede k rodinným problémům, hrozí riziko fyzického ublížení některého člena rodiny, poškozují sebedůvěru nebo psychickou rovnováhu jednoho nebo více členů rodiny, tak je nutné vyhledat odbornou pomoc. (Hanzlovský, 2012)

Sourozenecká rivalita nepochybně souvisí s obdobím vzdoru. Kast-Zahn (2012, s. 77) uvádí, že *„dokud je malý sourozenec ještě miminko, stojí v popředí jen žárlivost a boj o pozornost rodičů. Když však mladší dítě samo dosáhne vzdorovitého věku, přidá se ještě rivalita.“* Také popisuje, že dvě děti v období vzdoru jsou pro rodiče velkou výzvou. Navíc pokud jsou sourozenci s věkovým rozdílem menším tři roky a jsou stejného pohlaví, je rivalita a pravděpodobnost častých sporů nejvyšší. Podle Nováka (2007, s. 56) je jistá míra rivality mezi sourozenci v pořádku. Neměla by však překročit určitou mez.

3.3 Projevy sourozenecké rivality

Jedním z nejznámějších příkladů sourozenecké rivality je biblický příběh bratrů Kaina a Ábela. *„Kain zabil ze žárlivosti svého bratra Ábela, protože neunesl, že se Bůh těšil více z oběti jeho bratra než jeho vlastní.“* (Oehler, 2007, s. 36)

Dobson (1995, s. 100) poukazuje na to, že od doby, kdy byla kvůli sourozenecké rivalitě spáchána první vražda (Kain zabil Ábela) se objevuje v každé rodině, která má nejméně dvě děti.

Mezi hlavní projevy sourozenecké rivality patří žárlivost. Žárlivost je společná pro všechny a bere na sebe mnoho podob. V některých situacích se dá odhalit hned, jindy přichází i tou nejskrytější cestou. Obavy a skličující pocity dítěte, že se bude muset o lásku rodičů s někým dělit, jsou zcela přirozené. Žárlivost je zcela přirozený pocit, kterým si musí projít každý člověk. Nelze se jí vyhnout, ale je možné ji překonat. Žárlit tedy není dobré, ani špatné.

Je normální, že malé děti žárlí, ale je velmi důležité, aby se sourozenci navzájem respektovali. (Daloz, 2002, s. 7-23)

Situace, kdy se dítě setkává se žárlivostí, jsou pro něho velkou zkušeností, ale také zkouškou, kterou musí projít. Žárlivost se může znovu objevovat po celý život. Když se člověku podaří ji přemoci už v dětství, tak později bude pro něho snazší ji překonat. Nežárlí pouze prvorozené děti. I benjamínci často žárlí na své starší sourozence, protože chtějí dělat stejné věci jako oni, ale nemohou - hrát si s nimi, chodit do školy, zůstat déle vzhůru a další. Touží se co nejdříve vyrovnat svému staršímu sourozenci. (Daloz, 2002, s. 25).

Jak uvádí Daloz (2002, s. 64-66), někteří rodiče záměrně zvolí větší věkový rozdíl mezi prvním a druhým dítětem, ale to žárlivosti nezabrání. Není totiž pravda, že starší dítě už bude rozumnější, lépe sourozence pochopí a přijme. Neexistuje totiž ideální věkový rozdíl mezi sourozenci, který by vzájemnou žárlivost vyloučil. *„Bránit žárlivosti, aby se mohla projevit, snažit se ji udusit tím, že ji budeme popírat, může mít za následek, že dítě pak bude o své místo bojovat silou, regresí nebo, aby se chránilo před nesnesitelnou rivalitou, bude raději svou existenci popírat.“* (Daloz, 2002, str. 66)

Spory mezi sourozenci mohou vzniknout z mnoha různých důvodů. Například nuda, únava a hněv jednoho ze sourozenců. Většinou důvod souvisí s určitými potřebami a to například s potřebou přijetí nebo obdivu. Kromě žárlivosti je nejčastějším projevem sourozenecké rivality boj o moc a snaha upoutat pozornost. V boji o moc se dítě snaží být schopné, něčeho od druhého dosáhnou a zvítězit nad ním nebo získat kontrolu nad situací. Může se to týkat boje o prostor, hračky či nejrůznější předměty i toho, kdo si s dítětem bude hrát. Nejčastěji se k boji o moc uchylují jedináčci. Dítě se snaží s rodiči manipulovat, aby mu vyhověli, pokračuje v nevhodném chování, dokud nedosáhne svého. (Čapek a Čapková, 2010, s. 26-66)

Dalším důvodem konfliktu může být snaha o upoutání pozornosti jak rodičů, tak i druhého sourozence. Dítě se snaží upoutat pozornost, aby si ho okolí všímalo a nebylo opomíjeno. Někdy si může dítě mylně myslet, že patří do rodiny jen tehdy, když je středem pozornosti nebo když mu ostatní slouží. Z pohledu rodiče může dítě tohoto cíle dosáhnout jak pozitivním, tak i negativním chováním. Upoutat pozornost se často snaží prvorození, protože mají ze všech sourozenců největší ambice. Snaží se tak zastínit ostatní sourozence. (Čapek a Čapková, 2010, s. 22-66)

4 Možnosti, jak zmírnit projevy sourozenecké rivality

Zde jsou různé možnosti, které mohou pomoci rivalitu a žárlivost zmírnit či přemoci. Ale je potřeba myslet na to, že každý člověk je jedinečný, a proto prožívá vše jiným způsobem.

4.1 Příprava na příchod sourozence

Autorka Dalloz (2002, s. 69-77) popisuje, že každý prvorozený se musí po narození druhého sourozence vypořádat s žárlivostí. Má strach, že ho rodiče přestanou mít rádi a nebude v jejich srdci na prvním místě. Proto je potřeba si s dítětem promluvit o příchodu nového sourozence. Vysvětlit mu, jak se dítě narodí. Třeba příkladem, jak on sám se narodil. Je vhodné si vzít na pomoc i album fotografií. Popovídat si o změnách, které v životě rodiny nastanou, aby si dítě mylně nemyslelo, že ho nový sourozenec vytlačí z domu. Nutností je mu ujasnit, že celá rodina zůstane pohromadě a nikdo nebude opouštěný. Ujistit ho, že ho budou mít rádi stále stejně, ať se děje cokoliv. Rodič by zároveň neměl dítěti vnucovat představu, že nového sourozence mu pořídili, aby mu udělali radost. Dítě si pak může myslet, že musí být šťastné, či dokonce o nového sourozence pečovat. *„Mnohem lepší je naopak být upřímní a přiznat, že miminko pro něho skutečně příliš zajímavé nebude: ‚S bráchou si moc legrace neužiješ, zatím nic sám nedokáže. Sám se nenají, musí se krmit... Spí, když se uloží... Nemůže jít sám na procházku, musím ho na ní vzít... Později to možná bude jiné; možná, že si budete spolu hrát a budete si dobře rozumět, anebo také ne.‘ Podstatné je, aby každý rozvíjel své vlastní možnosti a respektoval život toho druhého.“* (Dalloz, 2002, str. 78)

Pokud někteří rodiče toužebně očekávali narození syna nebo dcery, respektive dávali přednost určitému pohlaví, tak v tomto případě by neměli dávat příliš najevo radost nebo zklamání z narození syna nebo naopak dcery. Může to ve starším dítěti vyvolat zmatené pocity a žárlivost. Rodiče by si měli s dítětem promluvit a vysvětlit mu, jaké má jeho pohlaví výhody. (Dalloz, 2002, s. 43-51)

4.2 Výchova sourozenců

Faber a Mazlish (2009, s. 66-90) uvádí, že se rodiče někdy snaží vychovávat své děti ne podle toho, jaké jsou, ale podle toho, jaké doufají, že budou. Pokud je v rodině velmi nadané dítě, je potřeba jeho dovednosti rozvíjet. Ale rozhodně ne na úkor jeho sourozenců. Jestliže si dítě vytyčí určitou oblast, ve které vyniká, je důležité, aby rodič nedržel tuto oblast jen pro to jedno dítě. Stejně tak, aby se sourozenci z této oblasti nevylučovali. Problém nastává i v případě, že bereme jedno z dětí jako „problémové“. Problémové dítě se nakonec stává skutečně větším problémem. Potřeby normálního dítěte se odsouvají do pozadí. A toto dítě začne nenávidět svého problémového sourozence. Jestliže si rodiče budou každého dítěte cenit jako důležitého a jedinečného individua, budou se cítit, že jsou číslem jedna.

Dalloz (2002, s. 63) popisuje také to, že naprosto stejný přístup k dětem žárlivost nezmírní. Tím, že rodič nebude brát v úvahu jejich rozdílnost, dítě se začne rozlišovat samo, a to ve vážných konfliktech. Nebo jedno z dětí bude mít snahu potlačit existenci toho druhého, aby samo mohlo existovat. Každé dítě má vlastní osobnost a potřebuje ji realizovat a rozvíjet.

I Dumonteil-Kremer (2015, s. 60) popisuje, že každé dítě má jiné potřeby, ale jednu mají stejnou a to potřebu jedinečnosti. Potřebují být považovány za unikátní individuum. Je dobré, aby se rodič snažil dávat najevo, že každé dítě vnímá jako rozdílnou lidskou bytost.

Aby vztahy v rodině byly vyvážené, je důležité umístění životního partnera do role manžela a otce. Protože v rodině, kde nikdo nemá své místo přesně určené, dochází k prohloubení žárlivosti. A to nejen mezi sourozenci. Někdy se může stát, že i rodič žárlí na své dítě. Například, když oidipovské chování dítěte u rodiče vyvolává pocity, že je z rodiny vylučován. Nebo to může být způsobeno i dávno nepřekonanou žárlivostí. Samozřejmě i dítě může žárlit na otce, protože se s ním musí dělit o matčinu lásku. (Dalloz, 2002, s. 27-37)

Podle Čapka a Čapkové (2010, s. 74) dnešní společnost zaměřená na úspěch ovlivňuje i rodiče, kteří zavádějí soutěživost i mezi dětmi. Vyzdvihují a chválí dítě, které je úspěšné, a kritizují či ignorují dítě, které nedosahuje úspěchu jako jeho sourozenec. Z toho plyne odlišnost a rivalita mezi sourozenci. Protože jeden ze sourozenců se přestane snažit v činnostech, kde je lepší ten druhý, a bude se snažit najít odlišnou činnost, ve které bude moct vynikat on sám. Sklon k soutěživosti dětí může vyplývat z životního stylu rodiny, kdy se preferuje soutěživost na úkor sociálního zájmu a rovnocennosti.

4.3 Výchovné styly

Styl výchovy člověk přebírá nevědomky od svých rodičů a děti vychovává velmi podobně, jako byl on sám vychováván. (Čapek a Čapková, 2010, s. 11)

Matějček (1992, s. 60) tvrdí, že „*výchovné postoje rodičů k dítěti se tvoří ve složitém vývojovém procesu, souvisejícím s celým vývojem osobnosti vychovatele. V jejich utváření spolupůsobí vlastní zkušenosti z dětství, vztah k vlastním rodičům a ostatním vychovatelům, dosavadní citový a psychosociální vývoj, inteligence a vzdělání, osobní systém hodnot a ideálů, ale i všechny konflikty, napětí, úzkosti, jimiž ve svém vztahu k dítěti vychovatel prochází*“. Každé dítě je jiné a jedinečné, proto se rodiče musí ve výchově přizpůsobit. Neexistuje jednotný návod na to, jak správně jej vychovávat. Každý jedinec může na stejné podněty reagovat odlišně.

Podle Čapka a Čapkové (2010, s. 11-14) můžeme rozlišit tři základní používané výchovné styly:

Autoritativní styl: výchova silně orientovaná na tresty, příkazy, zákazy a zastrašování.

Děti musí dodržovat pravidla a striktní řád, od kterých se nesmějí odchýlit. Výchova na základě odměn a trestů.

Liberální styl: charakteristické je ponechání dítěti co největší volnosti. Dítěti je dovoleno vše, neexistují tak pro něho žádná pravidla ani omezení.

Demokratický styl: tato výchova je založena na povzbuzování dítěte. Rodič přijímá dítě takové, jaké je a projevuje mu důvěru. Výchova je založena i na respektující komunikaci. Dítě má možnost vyjádřit svůj názor na situaci, která se mu třeba nelíbí. Rodič s dítětem tvoří rovnocenný pár.

Dále máme i škodlivé styly výchovy, které mohou ohrozit zdravý vývoj dítěte a jeho osobnosti. Důležitým faktorem je i to, zda rodič tento škodlivý výchovný styl uplatňuje záměrně a dlouhodobě. V rodině mohou nastat různé situace, například úraz nebo nemoc dítěte, kdy rodič přirozeně mění postoj a je ovlivněn strachem o dítě. Může se vyskytnout tendence dítě podporovat a být mu větší oporou.

Matějček (1992, s. 61-63) rozlišuje tyto škodlivé styly výchovy:

Výchova zavrhuje: nevraživý postoj k dítěti třeba proto, že připomíná jednomu nebo oběma rodičům životní nezdár, nepříjemnost (nechtěné děti, děti neprovdaných matek) nebo pro své tělesné či duševní nedostatky nesplňuje očekávání rodičů. Proto je dítě často nadměrně trestáno, omezováno a utlačováno. Je zaháněno do postoje vzdoru a protestu nebo také pasivity a rezignace.

Výchova zanedbávající: vyskytuje se častěji ve skryté formě. Může mít různý rozsah např. zanedbávání celkové či výběrové. Nejčastěji se objevuje v rodinách s nízkou sociokulturní a ekonomickou úrovní. Děti bývají ponechány sami sobě a zvykají si na „volný život“. Školu přijímají jako nejvyšší nutné zlo, kterému se snaží vyhnout. Díky tomu si nevytvoří vědomí povinností.

Výchova rozmazluje: Rodiče na dítěti citově lpí, zbožňují ho, snaží se mu ve všem vyhovět. Podřizují se jeho přáním a náladám. Nekladou na ně žádné nároky a snaží se mu odstranit z cesty všechny překážky. Tím ale ztrácí dítě pocit jistoty a sebedůvěry. Dochází i k oslabení rodičovské autority.

Výchova příliš úzkostná a příliš protektivní: rodiče na dítěti nezdravě lpějí a jednají ve snaze omezit všechna rizika, která dítěti hrozí a brání mu tak v získání nezbytných dovedností.

Výchova perfekcionista: přehnaná snaha rodičů, aby dítě bylo ve všech směrech nejdokonalejší. Často přenášejí na dítě svou neuspokojenou touhu po určitých hodnotách, kterých se jim v životě nepodařilo dosáhnout. Dítě se tak stává nástrojem kompenzace jejich vlastních neúspěchů.

Výchova protekční: rodiče se snaží, aby jejich dítě dosáhlo hodnot, které sami považují za ty nejdůležitější. Nejde jim o to, aby bylo dítě dokonalé, ale aby se dostalo tam, kde je chtějí mít. Dítěti ve všem pomáhají, pracují za ně a odstraňují mu překážky z cesty.

4.4 Sourozenecké konflikty

Čapek a Čapková (2010, s. 70-74) uvádí, že základním pravidlem při řešení sporů mezi sourozenci je nevšímat si a nereagovat na žalování. Dítě, které žaluje, se chce jevit v očích rodiče v lepším světle než jeho sourozenci. V případě, že rodič bude na žalování reagovat a přistihne oběť při činu, je jisté, že to oběť sourozenci příště oplatí a také na něho bude žalovat. A tím se roztočí nekonečný kruh pomsty. Žalování je tedy potřeba zcela přehlížet a nevěnovat mu pozornost, nereagovat. Žalující nedosáhne svého cíle a s žalováním přestane. Na žalování je dobré reagovat pouze, když dítě upozorní na nějaké nebezpečné chování a v tomto případě se soustředit pouze na řešení nebezpečného chování. Při řešení sporů mezi sourozenci, by měl rodič zasahovat co nejméně, aby se sourozenci naučili řešit konflikty sami.

Zásah rodiče je ale nezbytný, když je jednomu dítěti ubližováno, ať už slovně či fyzicky, nebo v případě, že problém narušuje celou domácnost. Rodič musí opět zasáhnout, pokud se objeví problém, který děti sami nevyřeší (Faber a Mazlish, 2009, 101-111).

Ve sporu mezi sourozenci je tedy těžké zjistit, kdo si začal a z jakého důvodu. Protože jeden vždycky svaluje vinu na toho druhého a naopak. V případě, že bude rodič k jednomu z dětí nespravedlivý, svalí vinu například na staršího sourozence, tak žárlivost a rivalitu ještě více prohloubí. (Daloz, 2002, s. 79)

Faber a Mazlish (2009, s. 106) popisují následující kroky, ve kterých by měl rodič zasáhnout, pokud se situace mezi sourozenci začne vyostřovat:

- 1) Rodič popíše zlost, kterou zrovna v té chvíli k sobě sourozenci cítí
- 2) Poslechne si s respektem verzi každého z nich
- 3) Popíše, jak problém vidí, a bere ho před dětmi vážně
- 4) Vyjádří důvěru v jejich schopnosti vyřešit si problém sami
- 5) Opustí pokoj

Mezi zábavným hašteřením a skutečnou rvačkou je jen velmi tenká hranice. Pokud si rodič není jistý, je dobré se dětí zeptat, zda jde skutečně jen o hru. V případě, že to každé z dětí bere jinak, jeden jako hru a druhý jako ubližování, je nutné to ihned ukončit. Stejně tak, pokud rodič vidí, že hašteření přechází k velké hrubosti a násilí. Všechny děti ne vždy najdou vhodné řešení, ale je důležité, že se mezi nimi vytvoří spolupracující prostředí, které zmírní napětí. (Faber a Mazlish, 2009, s. 111-128)

V případě, že se situace mezi sourozenci stává neúnosnou, je vhodné vyhledat odbornou pomoc. *„Pokud je vztah mezi sourozenci tak silně ovlivněn nenávisť, žárlivostí a neustálým soutěžením; pokud nejsou schopni se o nic podělit; pokud si neustále slovně a fyzicky ubližují, v tomto případě by asi byla vhodná pomoc odborníka a terapie buď zlobivého dítěte, či celé rodiny.“* (Faber a Mazlish, 2009, str. 126)

5 Komunikace v rodině

5.1 Komunikace

Slovo komunikace je latinského původu, přičemž „*communicare*“ vychází z „*communem reddere*“, to znamená učinit společným. Termínu sdílení, který vyjadřuje hlubší pojetí komunikace, odpovídá latinský ekvivalent „*communicare est multum dare*“, tedy „komunikovat znamená mnoho dát“. (Bytešníková, 2012, s. 9)

Pojem „komunikace“ nemá v literatuře jednotnou definici. Vybíral (2009, s. 30) poukazuje na to, že definice mezilidské komunikace, která by zahrnovala veškeré aspekty (kognitivní, filozofické, sociální, lingvistické, kulturní) a všechny potenciaální proměnné, možné roviny významu a dopadu, není možná.

Hartl a Hartlová (2015, s. 265) definují komunikaci jako „*dorozumívání, sdělování, přičemž obecně komunikace není specificky lidským jevem, existuje i u živočichů, na rozdíl od jazyka. V psychologii znamená především přenos myšlenek, emocí, postojů a jednání od jedné osoby ke druhé.*“

Komunikace je tedy schopnost, která člověka provází po celý život. Smyslem každé komunikace je dorozumět se a získat nové informace. Informace, které člověk přijímá ho nejen obeznamují se světem kolem, ale také tvarují, přetvářejí, někdy i zcela přeformátovávají poznatky, postoje a emoce člověka. Na komunikaci s druhými lidmi je zajímavé, že ji člověk vždy spoluutváří a ovlivňuje, přispívá k ní a zároveň je její součástí. Každá komunikace má zpravidla svůj účel a smysl. Každá komunikační výměna plní zpravidla jednu nebo více funkcí. Podle Vybírala (2009, s. 22-31) mezi pět hlavních funkcí komunikace patří:

- Informovat – předat zprávu, oznámit, prohlásit
- Instruovat – navést, naučit, zasvětit
- Přesvědčit – adresáta o (po)změnění názoru, získat si někoho na svou stranu
- Vyjednat, domluvit (se) - řešit a vyřešit, dospět k dohodě
- Pobavit – rozveselit druhého, rozveselit sebe

Plaňava (2005, s. 15) popisuje, že každé mezilidské komunikování se děje ve zcela určitém prostředí, za zcela určitých okolností, to znamená, že každé komunikování je jedinečnou a neopakovatelnou událostí. Také atmosféra je pokaždé jiná, lišící se citovými prožitky a projevy, rozdílným chováním a hlavně také vztahy mezi účastníky. Komunikace probíhá, i když se lidé nevidí, kontakt může probíhat zprostředkovaně, a to například přes různá elektronická zařízení (mobilní telefon, e-mail) nebo také prostřednictvím televize, novin, rádia a další. „*Komunikace je nejsilnějším faktorem, ovlivňujícím zdraví člověka a jeho vztah k ostatním lidem.*“ (Satirová, 1994, s. 76)

DeVito (2003, s. 15-24) uvádí, že komunikace patří ze všech znalostí a dovedností mezi ty nejdůležitější. Dobrá schopnost komunikace je důležitá, ať jde o osobní, společenský nebo pracovní život. Lidé při komunikaci jednají a reagují jak na základě současné situace, tak i na základě své minulosti, zkušeností, postojů, kulturních návyků a další. Akce a reakce při komunikaci je tedy určována nejen tím, co bylo řečeno, ale také tím, jak si zúčastněná osoba vykládá to, co bylo řečeno. To znamená, že když dva lidé naslouchají témuž sdělení, mohou si jeho význam vyložit velmi odlišně. A to i přes to, že slova i gesta jsou stejná. Důvodem je, že každý člověk má jiné zkušenosti. Oblast zkušeností můžou představovat veškeré znalosti, přesvědčení, uznávané hodnoty, vše, co člověk někdy slyšel nebo dělal, prostě zkušenosti, které si člověk zapamatoval.

Každý účastník komunikace je zároveň jak zdrojem (mluvčím), tak i příjemce (posluchačem). Svá sdělení člověk vysílá, když například mluví, píše, gestikuluje nebo se třeba jen usmívá. Naopak sdělení jiných člověk přijímá, když poslouchá, čte, dívá se nebo třeba čichá. To tedy znamená, že člověk sdělení vysílá i přijímá současně. Přijímá i svá vlastní sdělení, vnímá své pohyby, slyší se a další. (DeVito, 2003, s. 22)

Dobrá komunikace znamená, že člověk mluví tak, aby ho jeho partner pochopil, co tím myslel a že naslouchá tak, aby pochopil, jak své výroky myslí. Komunikace není jenom o tom, že člověk slyší slova toho druhého. Jde hlavně o pochopení toho, co nám ten druhý chtěl sdělit. V každé komunikaci hrají roli dvě stránky a to sdělování a naslouchání. (Ryanová, 1996, s. 80-81)

Podle Křivohlavého (1993, s. 23-24) jsou tři způsoby naslouchání, a to naslouchání ušima (slyšením), očima (viděním), srdcem (milováním). Každé slovo, které člověk slyší, nemá jen jeden význam, nýbrž celou řadu významů. Význam každého slova tak, jak mu člověk rozumí při naslouchání, je vždy pouze jen přibližný.

5.2 Komunikace v rodině

Podle Teusen a Goze-Hänel (2015, s. 15) je matka prvním a nejdůležitějším komunikačním partnerem dítěte. Protože především v prvním období těhotenství probíhá prenatální komunikace pouze mezi matkou a dítětem. Ale jakmile se u dítěte více vyvinou smyslové orgány, můžou s ním navázat kontakt i ostatní lidé. Nenarozené dítě prostřednictvím této komunikace získává už od počátku své místo v rodině. A také se vytvoří těsné pouto mezi dítětem a rodiči. Vzájemnost mezi rodičem a dítětem se tedy rozvíjí už od narození.

Plaňava (2005, s. 94) také sám potvrzuje, že základy jsou vystaveny už dříve, protože nitroděložní dítě vnímá matčinu řeč a další podněty.

Podle Vágnerové (2002, s. 91-114) je důležitou součástí socializace každého dítěte právě rozvoj komunikačních kompetencí, a to především verbálních. Schopnost komunikovat velmi významně ovlivňuje vývoj vztahu s různými lidmi. Děti rozvíjejí komunikaci především s dospělými, v menší míře je také mohou ovlivnit média nebo komunikace s vrstevníky.

Děti se tedy učí komunikovat prostřednictvím nápodoby verbálního projevu rodičů nebo lidí, s nimiž žijí a komunikují.

Způsob, jakým s dětmi rodiče jednají, když jsou malé, má velký vliv na to, jak se budou chovat jako dospělí lidé. To tedy znamená, že jak rodič zachází se svým dítětem, má zásadní vliv na celý jeho život. Děti potřebují hlavně lásku a také, aby je rodiče učili a poskytovali jim vedení. Je velmi dobré, když se rodičům podaří si s dětmi utvořit pozitivně laděný vztah založený na vzájemné úctě. (Chapman, 2005, s. 121-122)

Každý člověk potřebuje někdy pomoc, podporu nebo také šanci projevit své myšlenky a pocity. Dětem někdy představa upřímné komunikace s rodinou může nahánět strach, obzvláště tehdy, když mají pocit, že ostatní členové rodiny takovým způsobem nekomunikují. Mohou se bát toho, že ostatním odkryjí své skutečné pocity, názory nebo třeba přání. Také toho, že by ho za jeho názory kritizovali nebo neměli rádi, když by zjistili, co si doopravdy myslí. (Ryanová, 1996, s. 90-91)

Je důležité naslouchat svým dětem a to nejen, když jsou šťastné, ale i když zlobí. Také je potřeba je povzbuzovat, aby vyprávěly jak o svých radostech, tak i starostech a pocitech. Protože je lepší, když se pocity, které dítě cítí, v rozhovoru ventilují, než když zůstávají uvnitř a působí vnitřní napětí. (Křivohlavý, 1993, s. 99)

U sourozenců s menším věkovým rozdílem, například jeden nebo dva roky, jsou jejich kontakty velmi intenzivní. Ty samozřejmě nemusí být vždy jen přátelské, ale mohou být i podkladem pro tvrdé spory. Při větším věkovém rozdílu se intenzita kontaktů velmi omezuje. Například prvňák na základní škole a začátečník studia gymnázia mají každý jiné koníčky a nenacházejí mnoho společných témat. Při větším věkovém rozdílu bývá mezi sourozenci méně sporů. Ale také to není samozřejmě pravidlo. Vždy záleží na konkrétní situaci a výchově sourozenců.

V případě velkých sourozeneckých skupin, například v situaci čtyř sourozenců s menším věkovým rozdílem, děti drží spolu a vytvářejí si vlastní formy komunikace, dorozumívání, normy a role. (Novák, 2007, s. 9-50)

5.3 Komunikace rodiče s dítětem

Komunikace mezi rodičem a dětmi musí být založena na vzájemném respektu.

Každý by měl mít právo vyjádřit svůj názor, aniž by se bál nějaké negativní reakce. Rodič nemusí s názory dětí souhlasit, ale je potřeba, aby si je nejprve vyslechl. Pokud bude rodič respektovat názory dětí, tak i ony budou respektovat jejich názory. (Čapek a Čapková, 2010, s. 50) Většina rodičů si neuvědomuje, jak ničivou sílu mohou mít slova. Je potřeba, aby se svými dětmi jednali a mluvili určitým způsobem.

Ginott (2015, s. 10) uvádí, že „*rodiče si přejí mít sebejisté a šťastné děti. Žádný rodič se úmyslně nesnaží vychovat vystrašené, stydlivé, bezohledné nebo úzkostlivé děti. A přesto si v procesu zrání mnoho dětí tyto nežádoucí rysy osvojí, chybí jim sebejistota a úcta k sobě a k ostatním. Rodiče chtějí, aby byly jejich děti zdvořilé, a jsou přitom hrubí; aby jejich děti byly pořádné, a sami jsou nepořádní; aby si jejich děti věřili, a sami si nevěřili; chtějí, aby jejich děti byly šťastné, a sami přitom často šťastní nejsou.*“

Děti se často rozhovoru s rodiči brání a vyhýbají, protože nechtějí slyšet kázání, domlouvání a kritizování. Někdy mají pocit, že rodiče mluví až příliš. Je pozoruhodné, jak málo se někdy navzájem poslouchají. Může to znít i jako dva monology. V jednom převažuje kritika a poučování, v druhém odpírání a obhajoba. Základem komunikace s dětmi by měla být právě úcta a dovednosti, snaha vnímat jejich potíže s pochopením.

Tím, že rodič svému dítěti bude naslouchat, respektovat jeho pocity, ocení snahu například vyřešit problém, mu napomůže ke zlepšení nálady a třeba i ke zmírnění hněvu. Je potřeba si také uvědomit, že někdy nežádoucí chování dětí může pramenit z nepříjemných pocitů. Proto je potřeba se nejprve zaměřit na pocity, než se změní chování. Kdykoliv dítě vypráví, co se mu přihodilo, je mnohem lepší nereagovat na samotnou událost, ale na pocity, které v dítěti vyvolává. Pro děti je obrovská úleva, když zjistí, že jejich pocity jsou zcela normální a součástí života každého. (Ginott, 2015, s. 14-23)

Děti se učí z prožitků a každé slovo, které k nim dolehne, na nich zanechá otisk. Proto je velmi důležité, aby se rodiče naučili s dětmi mluvit způsobem, který u nich nevzbudí vztek, bolest, nesníží sebevědomí, ani ho nepřipraví o víru v jeho schopnosti a hodnoty. Dítě potřebuje slova, která vyjádří pocity, reakce, které změní náladu, povzbuzení a respekt. Rodiče by měli pochopit, že je zbytečné dítě sekýrovat a vyvíjet na něho nátlak, protože donucovací taktika přináší pouze vztek, odpor a vyvolává vzdor. (Ginott, 2015, s. 147-150)

Podle Gnota (2015, s. 151-154) uplatněním následujících zásad empatické komunikace mohou být rodiče ve vztahu ke svým dětem pečující a současně účinní.

1. *„Počátkem moudrosti je naslouchání.“* Empatické naslouchání dává rodičům možnost slyšet, jaké pocity se ve slovech skrývají, co jejich děti cítí a prožívají, vyslyšet jejich pohled na věc a také porozumět. Pokud si rodiče nechají otevřenou mysl a srdce, pomůže jim to naslouchat nejruznějším pravdám a to, ať už jsou příjemné nebo ne. Je také potřeba vytvořit atmosféru založenou na důvěře.
2. *„Neberte dítěti, jak věci vnímá, nezpochybňujte jeho pocity, neupírejte mu jeho přání, nevysmívejte se jeho vkusu, neznevažujte jeho názory, nesrážejte jeho charakter, nepřete se s ním o to, co prožilo. Místo toho je uznajte.“* Uznání neznamena souhlas, ale je pouze vyjádřením respektu k názoru dítěte.
3. *„Místo kritizování nabídněte vedení. Řekněte, jaký je problém a možné řešení.“*
4. *„Když se zlobíte, popište, co vidíte, co cítíte a co očekáváte v první osobě jednotného čísla. Neútočte na dítě.“*
5. *„Když chcete své dítě pochválit, ocenit, co se vám na něm nebo na jeho snažení líbí, popisujte konkrétní chování. Nehodnoťte jeho charakter.“* Tím se umožní dítěti dojít k vlastnímu závěru, že se rodičům líbí, co udělalo a že je šikovné.

6. *„Naučte se říkat ,ne‘ méně zraňujícím způsobem, tím že uznáte přání, které nemůžete ve skutečnosti splnit.“* Je tedy méně zraňující, když rodič uzná přání dítěte a dá najevo, že chápe, po čem vlastně touží. Například: „Kéž bych ti mohla koupit nové kolo. Víím, jak rád bys na něm jezdil...“. Díky tomu, že rodič nepodlehne hněvu a uzná přání dítěte, umožní mu tím vyjádřit své pocity.
7. *„Dejte dětem vybrat a říct svůj názor ve věcech, které ovlivňují jejich život.“* Rodič může zmírnit nevraživost dítěte tím, že si dítě bude moct zažít pocit nezávislosti. Čím větší nabídne pocit autonomie, tím menší nevraživost se vyskytne a také bude dítě méně vzdorovat. Pokud mu dá rodič vybrat, bude vnímat, že dospělým záleží na tom, co si ono samo přeje.

6 Výzkumné šetření

6.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je zjistit, zda je sourozenecká rivalita běžným jevem týkajícím se všech rodin. Zjistit míru projevu sourozenecké rivality u sourozenců s různým věkovým rozdílem. Jaké jsou hlavní důvody problémů v komunikaci sourozenců.

6.2 Stanovení hypotéz

H1 Více jak 60 % respondentů si myslí, že rivalita mezi sourozenci je běžný jev.

Tato hypotéza byla zvolena na základě studia literatury, ve které se autoři shodují v tom, že rivalita mezi sourozenci může být v mírné formě normálním vývojovým stádiem. Novák (2007, s. 56) popisuje, že „jistá míra rivality mezi sourozenci je v pořádku.“ Neměla by však překročit určitou mez. Domnívám se, že většina sourozenců někdy zažila hašteření, hádky, soupeření a žárlivost. Sám Dobson (1995, s. 100) poukazuje na to, že od doby, kdy byla kvůli sourozenecké rivalitě spáchána první vražda (Kain zabil Ábela), se rivalita objevuje v každé rodině, která má nejméně dvě děti.

H2 Nejvyšší míra projevů sourozenecké rivality je u sourozenců s věkovým rozdílem 1 – 3 roky.

Hypotéza byla zvolena na základě studia literatury, ve které Čapek a Čapková (2010, s. 36-37) uvádějí, že „*děti, které si jsou věkem velmi blízké, spolu nejvíce soupeří.*“ Také uvádějí jako optimální věkový rozdíl alespoň dva a půl roku. Jako důvod uvádějí, že starší dítě by mělo mít při narození dalšího sourozence již období vzdoru za sebou. I Leman (2012, s. 184) napsal, že „*pravděpodobnost soupeření je větší, čím menší je mezi sourozenci věkový odstup.*“ Autoři se shodují, že při větším věkovém rozdílu klesá tendence si vzájemně konkurovat a bývá mezi sourozenci méně sporu. Na základě toho předpokládám, že největší rivalita bude u sourozenců s věkovým rozdílem 1 – 3 roky.

H3 Nejčastějším důvodem problémů v komunikaci sourozenců je velký věkový rozdíl.

Novák (2007, s. 100) popisuje, že při větším věkovém rozdílu se intenzita kontaktů velmi omezuje, než je tomu u sourozenců s malým věkovým rozdílem. Například prvňák na základní škole a začátečník studia gymnázia mohou být každý někde jinde. Větší věkový rozdíl může způsobit i to, že se mezi dětmi nevytvoří bližší vztah, z čehož mohou pramenit právě problémy v komunikaci. Sourozenci těžko nacházejí společná témata a podobně.

H4 Více jak 50 % respondentů starších 41 let se většinou shodne se sourozencem/ci při řešení problémů v rámci rodiny.

Vágnerová (2000, s. 408) popisuje, že starší lidé „*mění postoj k řešení různých situací. Vědí, že může existovat více variant, které jsou přijatelné a mohly by za určitých okolností platit.*“ Jsou méně radikální a odráží se v nich prožitá zkušenost. Berou v úvahu i možné důsledky rozmanitých řešení. Neulpívají na hledání absolutní pravdy a připouštějí relativitu platnosti různých závěrů. Myslím si, že jelikož sami již vychovávají vlastní děti, uvědomují si, že rodina je v životě to nejdůležitější. Proto nemá smysl vyvolávat zbytečné spory, ale raději se shodnou na kompromisu.

6.3 Popis výzkumné metody

Jedná se o kvantitativní šetření realizované za pomoci dotazníku.

Dotazník je jednou z nejčastěji užívaných výzkumných metod. Je určený pro hromadné získávání údajů. V dotaznících se mohou objevit různé typy otázek, které se posuzují podle jejich stupně otevřenosti. Podle tohoto kritéria rozlišujeme otázky uzavřené, polouzavřené a otevřené. Uzavřené otázky nabízejí respondentovi několik odpovědí, ze kterých si vybere tu, se kterou souhlasí. Tento typ otázek je považován za nejsnadnější pro následné vyhodnocování.

Dichotomické otázky jsou takové, které dávají respondentovi na výběr ze dvou možností, např. ano / ne. Problémem může být chybějící třetí možnost, např.: nevím. Respondent je pak nucen vybrat jednu ze dvou možností, i když dle jeho názoru není tou správnou ani jedna.

A to by mohlo zkreslit výsledky. Otevřené otázky dávají respondentovi velkou volnost u odpovědí. Neomezují respondenta či mu nevnučují žádné předem vytvořené odpovědi. Prostřednictvím otevřených otázek získá výzkumník velké množství nových údajů.

Respondentovi však zaberou odpovědi na tyto otázky v porovnání s otázkami uzavřenými mnohem více času. Nevýhoda je i v obtížném zpracování. Polouzavřené otázky nabízejí respondentovi na výběr z několika možností, ale vzápětí ještě žádají o vysvětlení nebo objasnění v podobě právě otevřené otázky. Nebo z nabízených pevných alternativ je jedna, která dává prostor pro vlastní odpověď. Jako další jsou otázky škálované, v nichž se respondentovi předkládá stupnice, na jejímž základě hodnotí daný jev. (Gavora, 2010, s. 121-127)

Dotazník byl administrován elektronickou formou na webových stránkách www.vyplnto.cz. K jeho propagaci bylo použito e-mailové pošty a sociálních sítí.

Výzkum je zaměřen pouze na osoby starší osmnácti let, které mají alespoň jednoho sourozence, proto před vyplňováním dotazníku byli respondenti na tento fakt upozorněni.

Dotazník obsahuje 24 položek. Většina otázek je uzavřených, ale vyskytují se i polouzavřené, to znamená, že nabízejí respondentovi možnost vepsat vlastní odpověď.

V první části je dotazník zaměřen na zjištění obecných informací o respondentech – na pohlaví, věk, počet sourozenců, pořadí narození nebo věkový rozdíl mezi sourozenci. Následují otázky, které jsou zaměřené na zjištění sourozenecké rivality a míry projevů sourozenecké rivality. Další otázky směřují ke zjištění, jak respondenti vycházeli a vycházejí se svými sourozenci a na problémy v komunikaci sourozenců nebo na to, jak se dokážou shodnout se svými sourozenci a další.

6.4 Charakteristika výzkumného vzorku

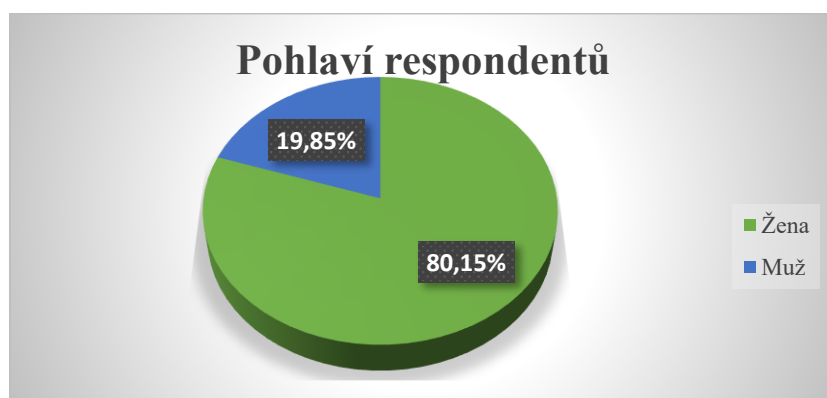
Výzkumný vzorek tvoří osoby starší osmnácti let, které mají alespoň jednoho sourozence.

Otázka č. 1: Pohlaví:

Tabulka č. 1: Pohlaví respondentů

Odpověď	Počet	%
Žena	331	80,15 %
Muž	82	19,85 %

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 413 respondentů, z toho 331 žen a 82 mužů. Zde můžeme vidět, že mužů se zúčastnilo daleko méně než žen. Důvodem může být i to, že se muži zřejmě zabývají vztahovými otázkami méně než ženy nebo to, že jsou ženy mnohem více ochotné vyplnit dotazník.

6.5 Výsledky dotazníkového šetření

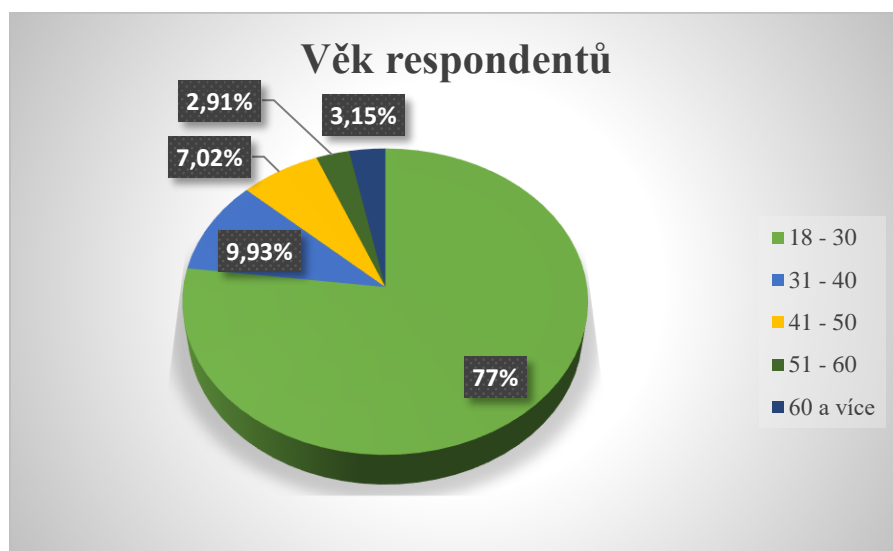
Výsledky vycházející z dotazníku jsou vyhodnoceny graficky a slovně. Pro větší přesnost je výsledek u každé otázky zpracován do tabulky, kde je uveden počet odpovědí i přepočet procentuálního zastoupení dané odpovědi. Výsledky jsou znázorněny i pomocí grafů.

Otázka č. 2: Kolik je Vám let?

Tabulka č. 2: Věk respondentů

Odpověď	Počet	%
18 - 30	318	77 %
31 - 40	41	9,93 %
41 - 50	29	7,02 %
51 - 60	12	2,91 %
61 a více	13	3,15 %

Graf č. 2: Věk respondentů

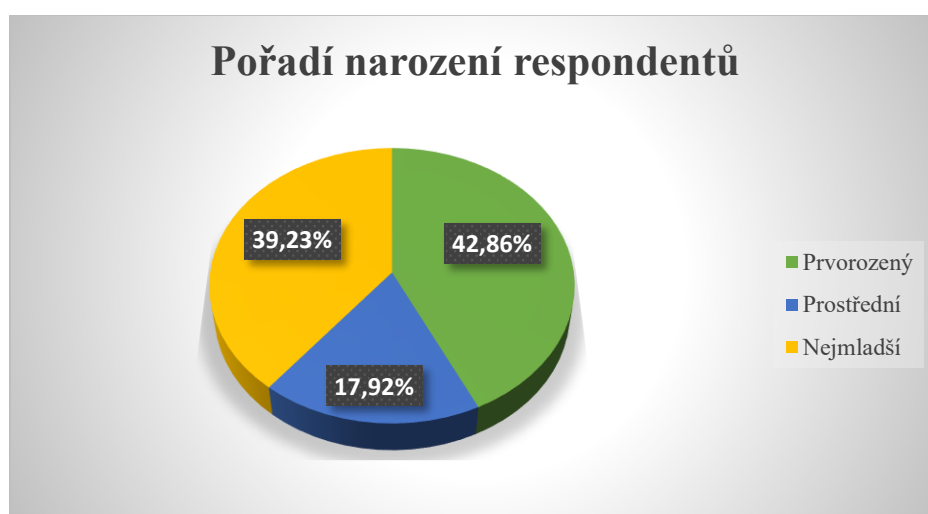
Nejvíce respondentů, kteří se zúčastnili výzkumného šetření, je ve věku 18 – 30 let - 77 %. Důvodem může být to, že starší lidé chodí na internet méně často, než např. lidé mladší třiceti let. Pro potřeby práce na výsledcích výzkumného šetření, respondenty často rozdělují do dvou věkových kategorií 18 – 40 let (86,92 %) a 41 – 61 a více let (13,08 %).

Otázka č. 3: V jakém pořadí jste se narodil/a?

Tabulka č. 3: Pořadí narození respondentů

Odpověď	Počet	%
Prvorozený	177	42,86 %
Prostřední	74	17,92 %
Nejmladší	162	39,23 %

Graf č. 3: Pořadí narození respondentů

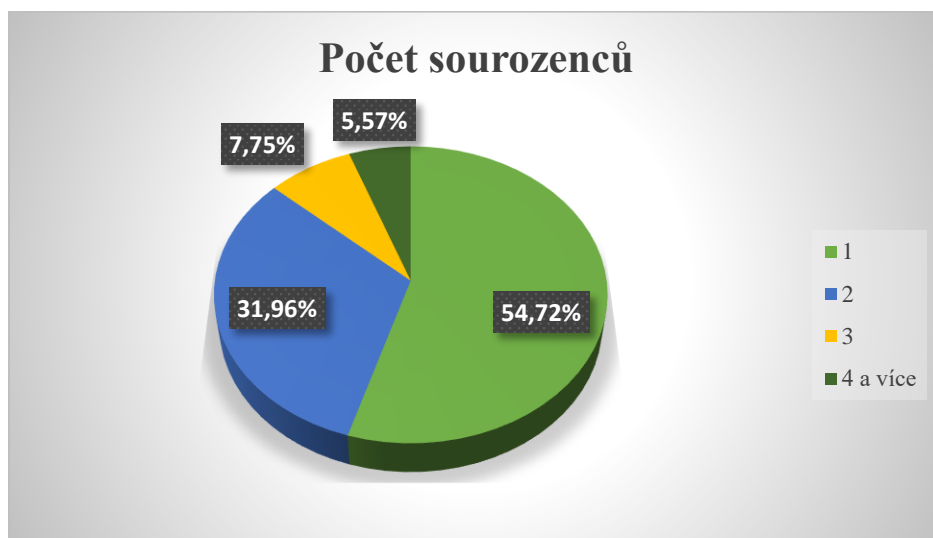
Nejvíce respondentů se narodilo v pozici prvorozeného 42,86 %, nejmladších je 39,23 %.
Nejméně je zastoupena pozice prostředního 17,92 %.

Otázka č. 4: Počet sourozenců?

Tabulka č. 4: Počet sourozenců

Odpověď	Počet	%
1	226	54,72 %
2	132	31,96 %
3	32	7,75 %
4 a více	23	5,57 %

Graf č. 4: Počet sourozenců

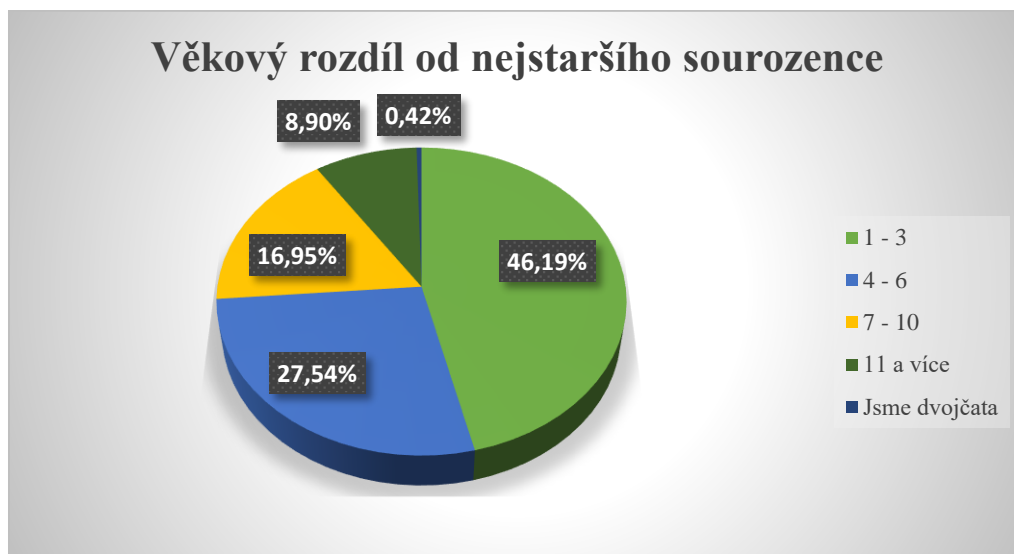
Zde můžeme vidět, že respondenti mají nejčastěji jednoho sourozence v 54,72 %. Z hlediska věkových kategorií respondenti starší 41 let mají jednoho sourozence 42,59 %, dva sourozence 37,04 %, tři a více sourozenců 20,37 %. Respondenti mladší 40 let mají jednoho sourozence 56,55 %, dva sourozence 31,20 %, tři a více sourozenců 12,26 %. Z toho vyplývá, že respondenti starší 41 let mají větší počet sourozenců než lidé mladší 40 let.

Otázka č. 5: Jaký je věkový rozdíl mezi Vámi a Vaším nejstarším sourozencem?

Tabulka č. 5: Věkový rozdíl od nejstaršího sourozence

Odpověď	Počet	%
1 - 3	109	46,19 %
4 - 6	65	27,54 %
7 - 10	40	16,95 %
11 a více	21	8,90 %
Jsme dvojčata	1	0,42 %

Graf č. 5: Věkový rozdíl od nejstaršího sourozence

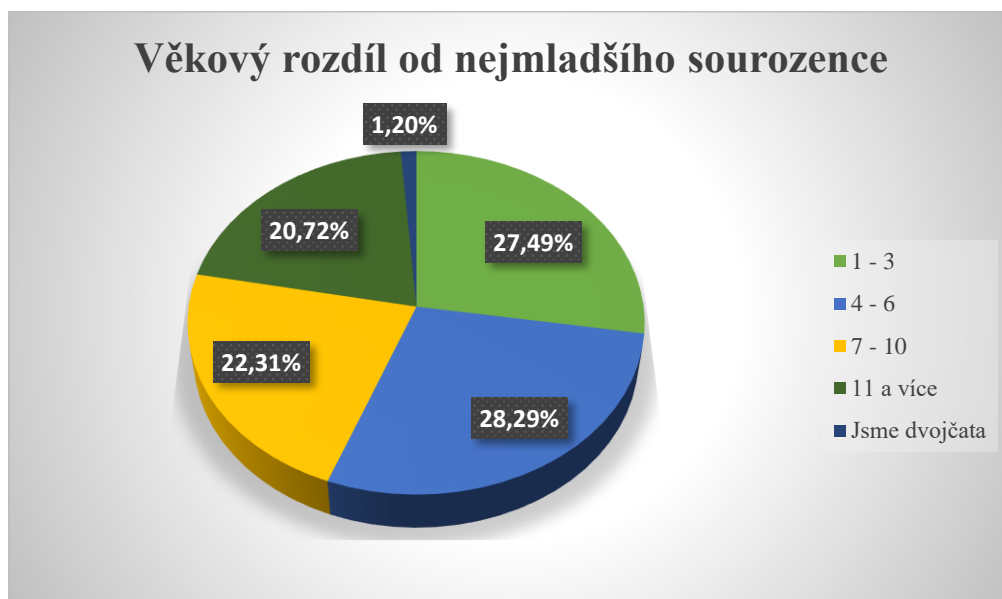
Zde odpovídali pouze respondenti, kteří mají nejstaršího sourozence, to znamená respondenti narození v pořadí jako nejmladší a prostřední. Jak si můžeme všimnout, nejčtenější věkový rozdíl je 1 -3 roky (46,19 %) a 4 – 6 let (27,54 %).

Otázka č. 6: Jaký je věkový rozdíl mezi Vámi a Vaším nejmladším sourozencem?

Tabulka č. 6: Věkový rozdíl od nejmladšího sourozence

Odpověď	Počet	%
1 - 3	69	27,49 %
4 - 6	71	28,29 %
7 - 10	56	22,31 %
11 a více	52	20,72 %
Jsme dvojčata	3	1,20 %

Graf č. 6: Věkový rozdíl od nejmladšího sourozence

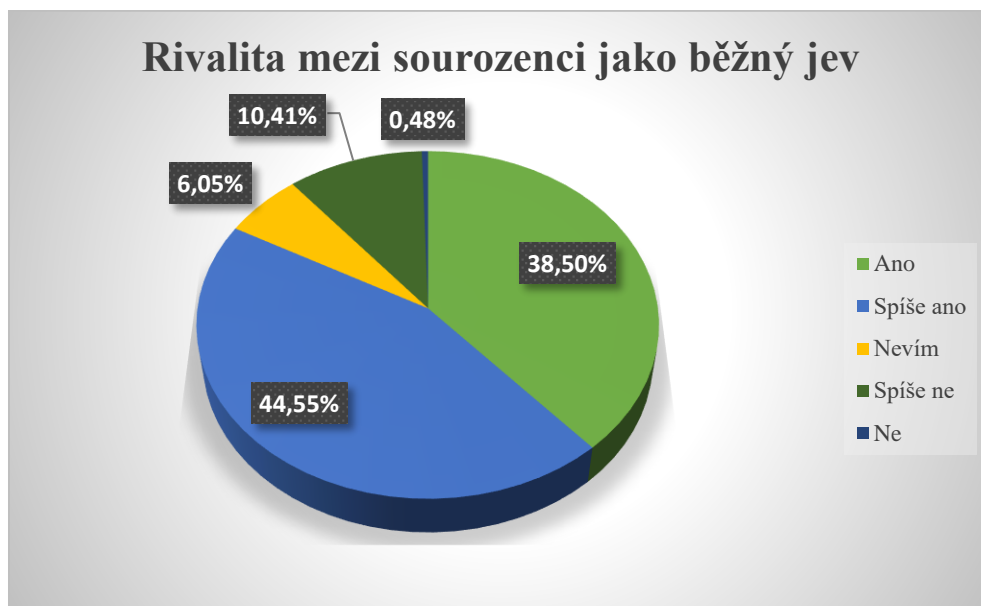
U této otázky odpovídali pouze respondenti, kteří mají nejmladšího sourozence, to znamená respondenti narození v pořadí jako prvorození a prostřední. Jak si můžeme všimnout, nejčtenější věkový rozdíl je 4 – 6 let (28,29 %) a 1 – 3 roky (27,49 %).

Otázka č. 7: Myslíte, že rivalita mezi sourozenci je běžný jev?

Tabulka č. 7: Rivalita mezi sourozenci jako běžný jev

Odpověď	Počet	%
Ano	159	38,50 %
Spíše ano	184	44,55 %
Nevím	25	6,05 %
Spíše ne	43	10,41 %
Ne	2	0,48 %

Graf č. 7: Rivalita mezi sourozenci jako běžný jev

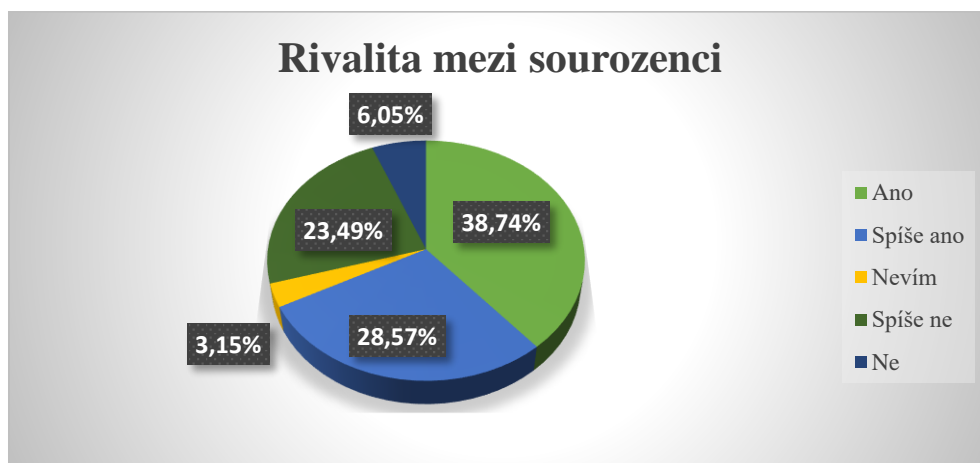
Více jak 83 % respondentů si myslí, že rivalita mezi sourozenci je běžný jev. Naopak 10,90 % respondentů se přiklání k tomu, že rivalita mezi sourozenci běžný jev není.

Otázka č. 8: Projevovala se rivalita mezi Vámi a Vaším sourozencem/ci?

Tabulka č. 8: Rivalita mezi sourozenci

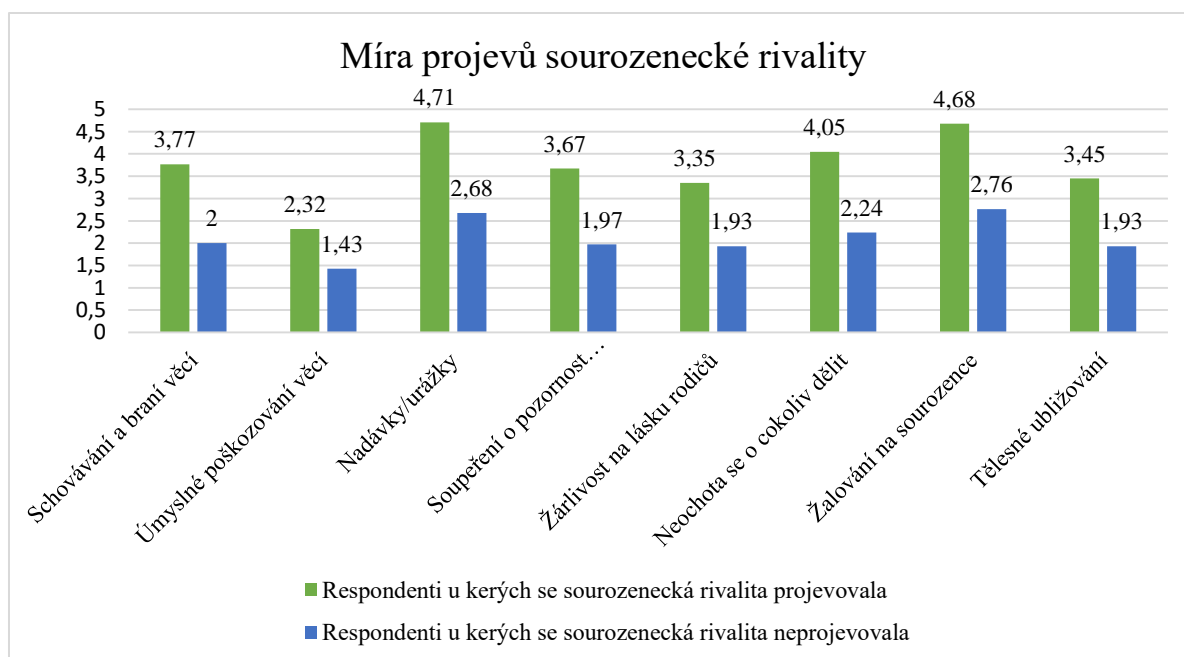
Odpověď	Počet	%
Ano	160	38,74 %
Spíše ano	118	28,57 %
Nevím	13	3,15 %
Spíše ne	97	23,49 %
Ne	25	6,05 %

Graf č. 8: Rivalita mezi sourozenci

Jak můžeme vyčíst z tabulky a grafu, u více jak 67 % respondentů se sourozenecká rivalita projevovala. Naopak 29,54 % respondentů se přiklání k tomu, že se u nich sourozenecká rivalita neprojevovala. V grafu č. 9 je znázorněna míra sourozenecké rivality respondentů, u kterých se rivalita projevovala i neprojevovala. Můžeme zde vidět, že i u respondentů, kteří odpověděli, že se u nich rivalita neprojevovala, vykazují určité znaky rivality. Nejvíce se u nich projevovalo žalování na sourozence a neochota se o cokoli dělit. Ale v podstatně menší míře než u respondentů, kteří odpověděli, že se u nich sourozenecká rivalita projevovala.

Graf č. 9: Míra projevů sourozenecké rivality (hodnoty vycházejí z odpovědí na otázku č. 9)

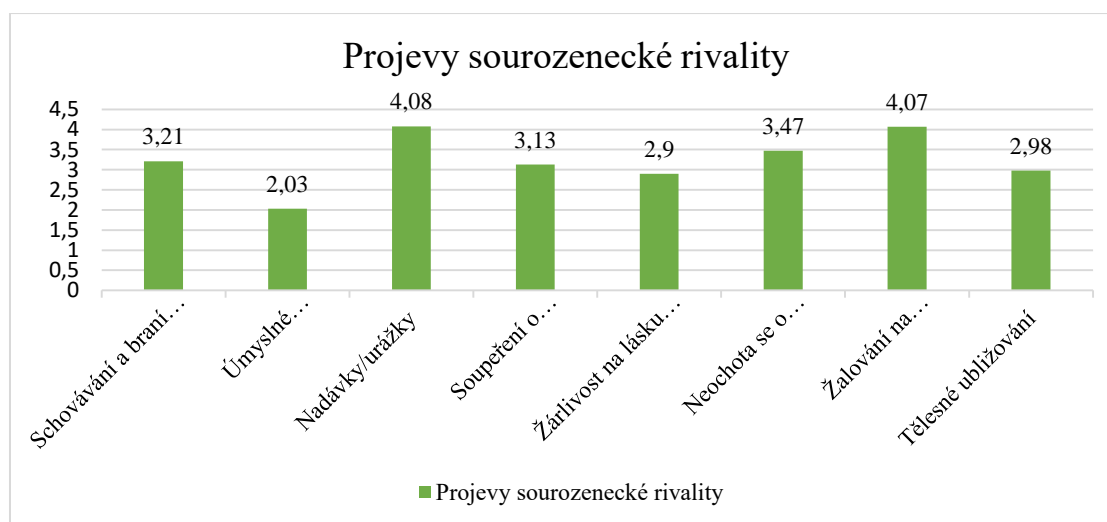

Otázka č. 9: Vyberte číslici u jednotlivých položek podle toho, jak intenzivně se ve Vašem vztahu rivalita projevovala. 1 = vůbec - 7 = velmi často

Tabulka č. 9: Projevy sourozenecké rivality

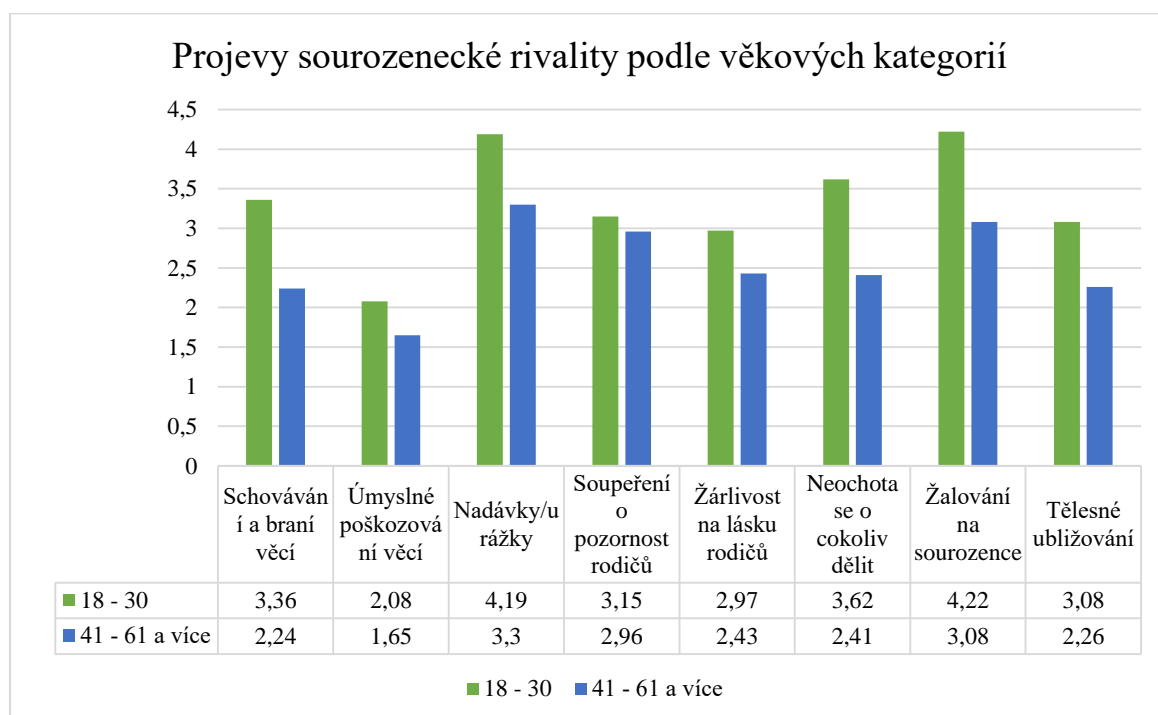
Oповeď	1		2		3		4		5		6		7	
	P	%	P	%	P	%	P	%	P	%	P	%	P	%
Schovávání a brání věcí	91	22 %	91	22 %	73	17,7 %	49	11,9 %	47	11,4 %	31	7,5 %	31	7,5 %
Úmyslné poškozování věcí	215	52,1 %	99	24 %	38	9,2 %	24	5,8 %	16	3,9 %	13	3,1 %	8	1,9 %
Nadávky/urážky	34	8,2 %	71	17,2 %	71	17,2 %	56	13,6 %	68	16,5 %	61	14,8 %	52	12,6 %
Soupeření o pozornost rodičů	100	24,2 %	77	18,6 %	78	18,9 %	64	15,5 %	41	9,9 %	28	6,8 %	25	6,1 %
Žárlivost na lásku rodičů	140	33,9 %	73	17,7 %	55	13,3 %	57	13,8 %	34	8,2 %	30	7,3 %	24	5,8 %
Neochota se o cokoliv dělit	72	17,4 %	78	18,9 %	77	18,6 %	61	14,8 %	51	12,3 %	45	10,9 %	29	7 %
Žalování na sourozence	53	12,8 %	63	15,3 %	52	12,6 %	57	13,8 %	63	15,3 %	72	17,4 %	53	12,8 %
Tělesné ubližování	108	26,2 %	97	23,5 %	64	15,5 %	51	12,3 %	47	11,4 %	26	6,3 %	20	4,8 %

Graf č. 10: Projevy sourozenecké rivality

Respondenti u této otázky označovali na stupni od jedné do sedmi, jak intenzivně se u nich objevovaly dané projevy sourozenecké rivality. V tabulce č. 9 najdeme četnost odpovědí respondentů včetně procentuálního vyjádření. V grafu č. 10 jsou výsledky v aritmetickém průměru, které zobrazují míru projevu. Jak si můžeme všimnout, v největší míře se objevovaly u respondentů nadávky/urážky, žalování na sourozence a také neochota se o cokoli dělit.

Graf č. 11: Projevy sourozenecké rivality podle věkových kategorií

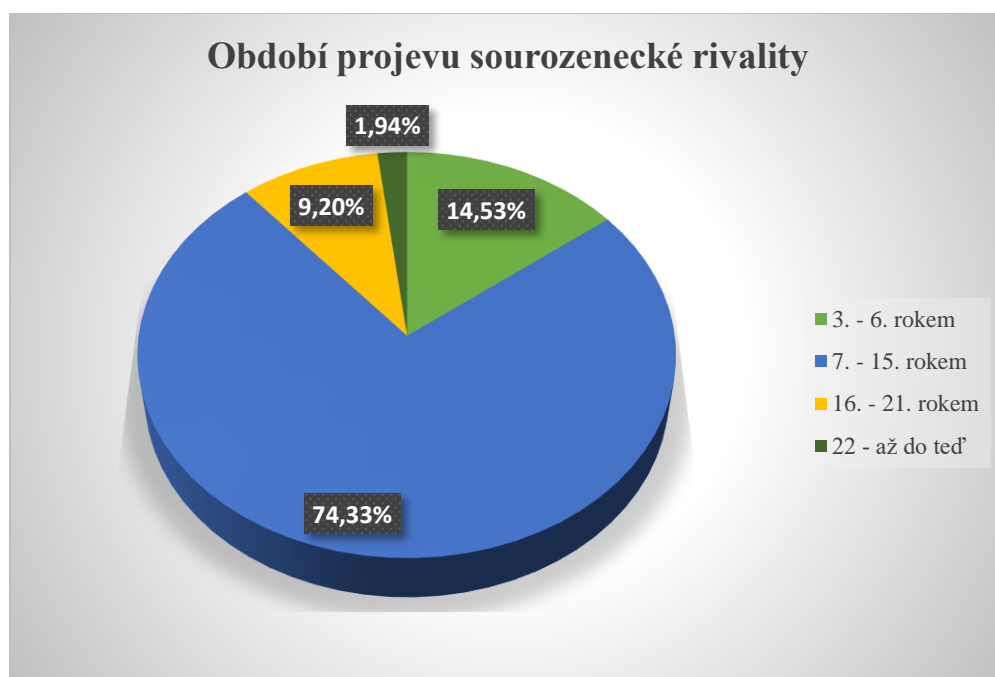
Podle grafu č. 11 je zřejmé, že míra sourozenecké rivality je vyšší u respondentů ve věkové kategorii 18 – 40 let. O důvodu, proč se u respondentů starších 41 let objevuje rivalita v menší míře, než u respondentů mladších 40 let, můžeme jen diskutovat. Myslím si, že důvodem by mohlo být to, že starší lidé si své sourozenecké vztahy zkrášlují a vidí je jinak, než jaké doopravdy mohly být. Je to přece jen delší doba, kdy byli dětmi a spousta negativních zážitků či vzpomínek se mohla vytratit.

Otázka č. 10: Ve kterém období Vašeho života se rivalita projevovala v největší míře?

Tabulka č. 10: Období projevu sourozenecké rivality

Odpověď	Počet	%
3. - 6. rokem	60	14,53 %
7. - 15. rokem	307	74,33 %
16. - 21. rokem	38	9,20 %
22 - až do teď	8	1,94 %

Graf č. 12: Období projevu sourozenecké rivality

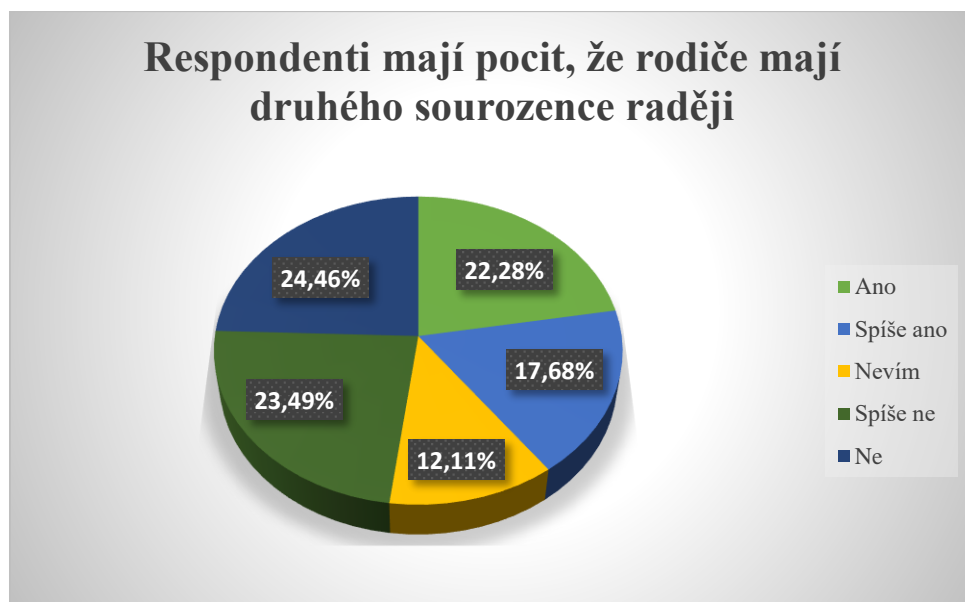
Více jak 74 % respondentů u této otázky nejčastěji odpovědělo, že se rivalita projevovala v největší míře mezi 7. – 15. rokem. Z celkového počtu žen takto odpovědělo 74,32 %. Z celkového počtu mužů 74,4 %. Pokud respondenty, kteří odpověděli mezi 7. – 15. rokem, porovnáme s otázkou č. 16, zjistíme, že zde tito respondenti nejčastěji v 52,44 % odpověděli, že věkový rozdíl mezi ním a sourozencem, se kterým se rivalita projevovala nejvíce, je 1 – 3 roky.

Otázka č. 11: Měl/a jste někdy pocit, že Vaši rodiče mají sourozence raději než Vás?

Tabulka č. 11: Respondenti mají pocit, že rodiče mají druhého sourozence raději

Odpověď	Počet	%
Ano	92	22,28 %
Spíše ano	73	17,68 %
Nevím	50	12,11 %
Spíše ne	97	23,49 %
Ne	101	24,46 %

Graf č. 13: Respondenti mají pocit, že rodiče mají druhého sourozence raději

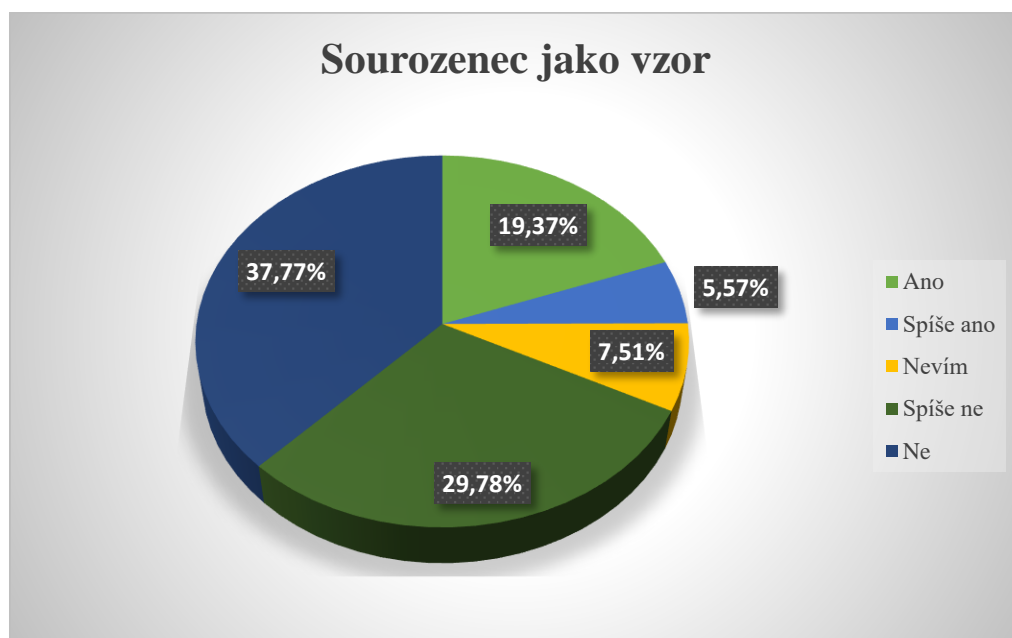
Více jak 47 % respondentů nemělo nikdy pocit, že by rodiče měli sourozence raději než je. Naproti tomu 39,95 % respondentů mělo někdy pocit, že rodiče mají sourozence raději než je. Z pohledu pořadí narození takto odpovídalo 46,06 % prvorozených, 20 % prostředních a 33,94 % nejmladších. Jak si můžeme všimnout, nejvíce respondentů, kteří měli někdy pocit, že rodiče mají sourozence raději než je, bylo právě prvorozených. To potvrzuje, že se prvorození těžko vyrovnávají s příchodem nového sourozence, protože se jim už nedostane tolik pozornosti jako dříve. Jelikož se vše točí kolem mladšího sourozence, mají pocit, že právě toho druhého mají radši než jeho.

Otázka č. 12: Dávali Vám někdy rodiče za vzor druhého sourozence?

Tabulka č. 12: Sourozenec jako vzor

Odpověď	Počet	%
Ano	80	19,37 %
Spíše ano	23	5,57 %
Nevím	31	7,51 %
Spíše ne	123	29,78 %
Ne	156	37,77 %

Graf č. 14: Sourozenec jako vzor

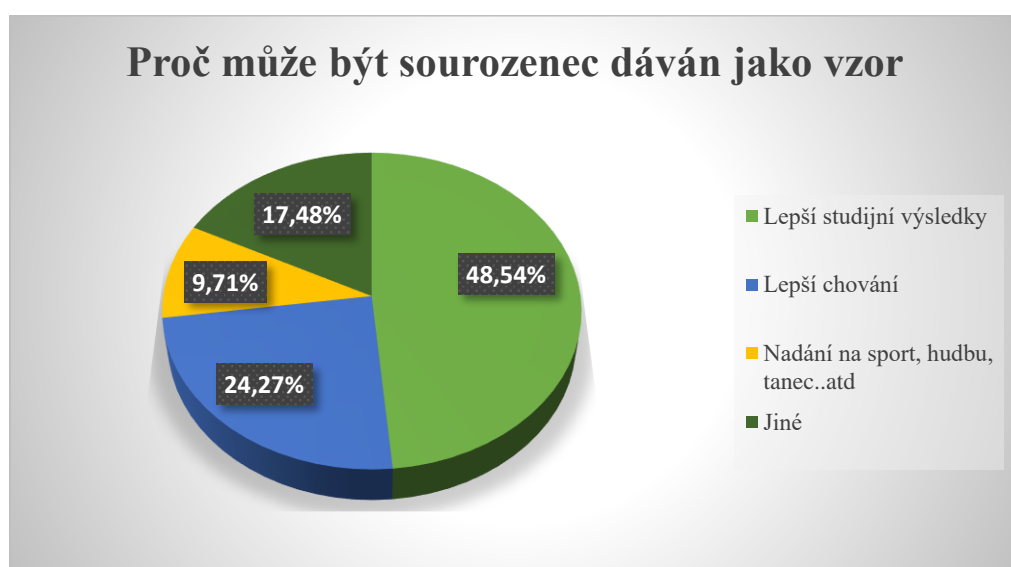
Jak můžeme vyčíst z tabulky a grafu, více jak 67 % respondentů odpovědělo, že jim rodiče za vzor druhého sourozence nedávali. A 24,94 % se přiklání k tomu, že naopak ano. Pokud se na to podíváme z hlediska věkových kategorií, tak respondenti starší 41 let odpověděli, že jim rodiče dávali za vzor druhého sourozence ve 35,19 %. Oproti respondentům mladších 40 let, kteří takto odpověděli ve 23,4 %.

Otázka č. 13: Proč myslíte, že Vám dávali sourozence za vzor?

Tabulka č. 13: Proč může být sourozenec dáván jako vzor

Odpověď	Počet	%
Lepší studijní výsledky	50	48,54 %
Lepší chování	25	24,27 %
Nadání na sport, hudbu, tanec..atd	10	9,71 %
Jiné	18	17,48 %

Graf č. 15: Proč může být sourozenec dáván jako vzor

Na tuto otázku odpovídali pouze respondenti, kteří v předchozí otázce odpověděli ano nebo spíše ano. Celkově tedy na tuto otázku odpovědělo 103 respondentů. Nejvíce jim rodiče dávali za vzor sourozence kvůli lepším studijním výsledkům (48,54 %). Z těchto respondentů, kteří odpověděli, že kvůli lepším studijním výsledkům se 62 % narodilo v pořadí jako nejmladší, 26 % jako prostřední a pouze 12 % prvorozených. To opět potvrzuje, že prvorození jsou hodně snaživí a cílevědomí. Právě proto je rodiče často dávají za vzor ostatním sourozencům.

Poměrně dost respondentů zvolilo možnost „jiné“ (17,48 %), kde vepsali vlastní odpověď. Zde nejčastěji odpovídali „protože je starší“ (16,67 %), „podle rodičů je ve všem lepší“ (16,67 %), „úklid“ (11,11 %), „měli ho radši“ (11,11 %), „je opačného pohlaví“ (11,11 %),

„vzhled“ (5,56 %), „lepší pracovní výsledky“ (5,56 %), „snaha mi ublížit od mé matky“ (5,56 %), „protože jako prostřední jsem pro ně nikdy nebyla dost dobrá“ (5,56 %), „motivace být sama lepší“ (5,56 %), „celkově jiná povaha“ (5,56 %).

Otázka č. 14: Cítil/a jste někdy nenávist vůči sourozenci/cům?

Tabulka č. 14: Nenávist vůči sourozencům

Odpověď	Počet	%
Ano	33	7,99 %
Spíše ano	64	15,50 %
Nevím	20	4,84 %
Spíše ne	128	30,99 %
Ne	168	40,68 %

Graf č. 16: Nenávist vůči sourozencům

Pouze 23,49 % respondentů se přiklání k tomu, že někdy cítilo nenávist vůči sourozencům.

Naopak více jak 71 % respondentů nenávist nikdy necítilo. Z pohledu věkových kategorií respondenti starší 41 let cítili nenávist vůči sourozencům v 18,52 % a respondenti mladší 40 let ve 24,23 %.

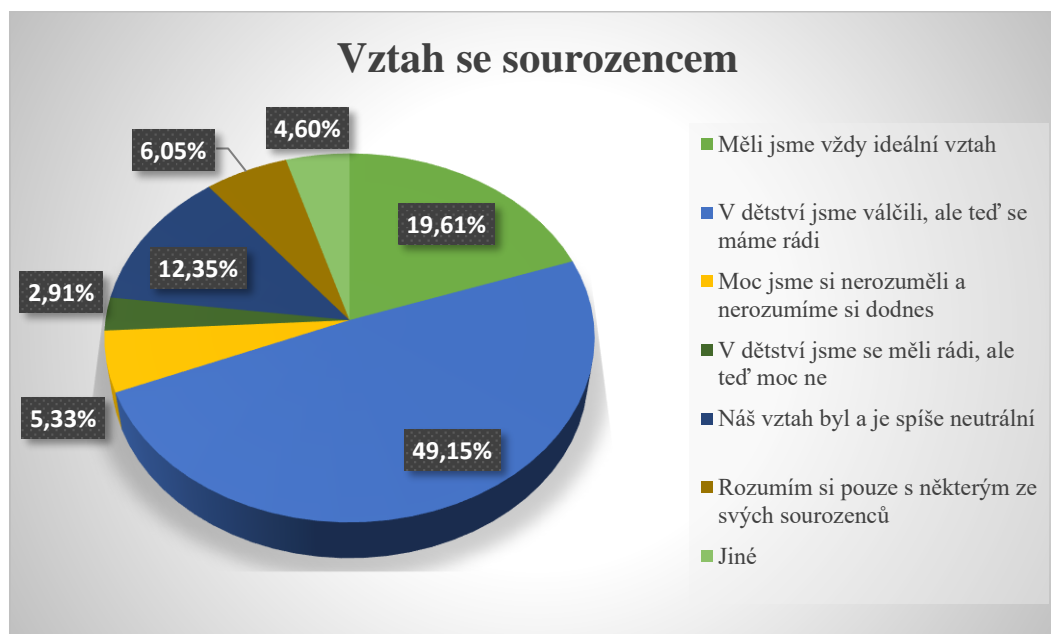
Zajímavostí je to, že respondenti, kteří někdy cítili nenávist vůči sourozencům v otázce č. 11, odpovídali ve více jak 64 %, že měli někdy pocit, že rodiče mají sourozence raději než je. V opačném případě respondenti, kteří nenávist vůči sourozencům nikdy necítili, měli někdy pocit, že rodiče mají sourozence raději než je pouze ve 30,41 %.

Otázka č. 15: Jak hodnotíte vztah se sourozencem/ci:

Tabulka č. 15: Vztah se sourozencem

Odpověď	Počet	%
Měli jsme vždy ideální vztah	81	19,61 %
V dětství jsme válčili, ale teď se máme rádi	203	49,15 %
Moc jsme si nerozuměli a nerozumíme si dodnes	22	5,33 %
V dětství jsme se měli rádi, ale teď moc ne	12	2,91 %
Náš vztah byl a je spíše neutrální	51	12,35 %
Rozumím si pouze s některým ze svých sourozenců	25	6,05 %
Jiné	19	4,60 %

Graf č. 17: Vztah se sourozencem

Respondenti nejčastěji na tuto otázku odpověděli, že v dětství válčili, ale teď se mají rádi, a to v 49,15 %. 4,60 % respondentů zvolilo možnost „jiné“ kde vepsali vlastní odpověď. Zde odpovídali „*máme se rádi, ale občas válčíme*“ (26,32 %), „*po mém odstěhování se naše vztahy zlepšily*“ (10,53 %), „*rozumíme si, ale vztahy ovlivňují naši partneři*“ (5,26 %), „*vždy jsme měli "normální" vztah, po smrti jednoho ze sourozenců jsou naše současné vztahy velmi posíleny*“ (5,26 %), „*rozuměli-nerozuměli-rozumíme*“ (5,26 %), „*máme se rádi, ale je v pubertě, takže je ke mě velice kritický, ale myslím, že až bude starší bude to lepší*“ (5,26 %),

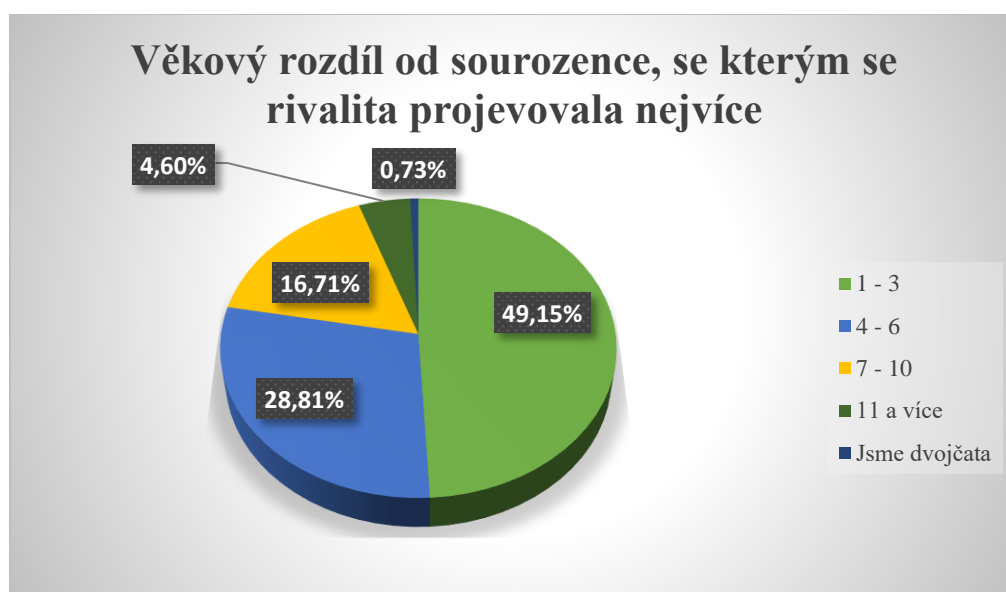
„v dětství jsme si nerozuměli, dnes je to lepší, ale jsme rozdílné povahy“ (5,26 %), „rozumím si se všemi“ (5,26 %), „k oběma sourozencům mám spíše mateřský vztah, veškeré problémy plynou a plynuly hlavně ze strany prostředního sourozence“ (5,26 %), „se sestrou jsme měli špatný vztah a teď je to super, s bratrem máme neustále neutrální vztah (teď i horší než dřív)“ (5,26 %), „nemáme se rádi“ (5,26 %), „normální“ (5,26 %), „nemluvíme spolu“ (5,26 %), „v dětství jsme si hodně rozuměli, teď se moc nevidáme“ (5,26 %).

Otázka č. 16: Jaký je věkový rozdíl mezi Vámi a sourozencem, se kterým se rivalita projevovала nejvíce?

Tabulka č. 16: Věkový rozdíl od sourozence, se kterým se rivalita projevovала nejvíce

Odpověď	Počet	%
1 - 3	203	49,15 %
4 - 6	119	28,81 %
7 - 10	69	16,71 %
11 a více	19	4,60 %
Jsme dvojčata	3	0,73 %

Graf č. 18: Věkový rozdíl od sourozence, se kterým se rivalita projevovала nejvíce

Z tabulky a grafu vyplývá, že se sourozenecká rivalita nejvíce projevovала mezi sourozenci s věkovým rozdílem 1 – 3 roky (49,15 %) a 4 – 6 let (28,81 %).

Otázka č. 17: Jakého pohlaví je sourozenec, se kterým se rivalita projevovала nejvíce?

Tabulka č. 17: Pohlaví sourozence, se kterým se rivalita projevovала nejvíce

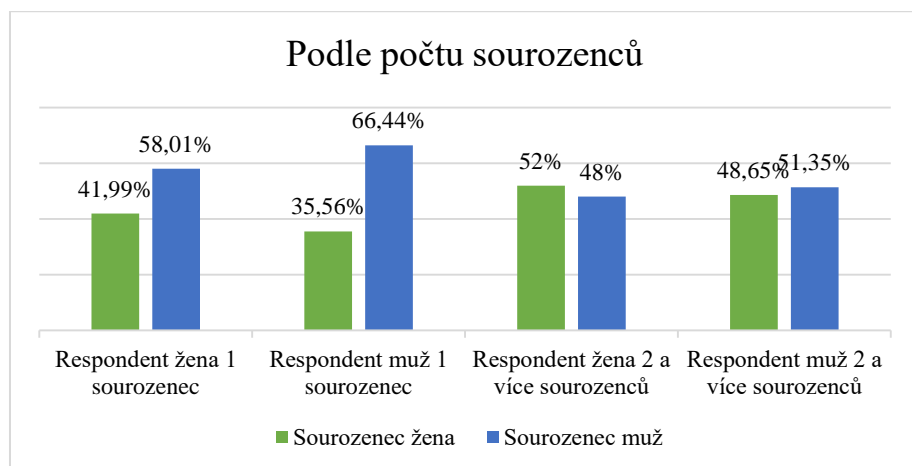
Odpověď	Počet	%
Žena	188	45,52 %
Muž	225	54,48 %

Graf č. 19: Pohlaví sourozence, se kterým se rivalita projevovала nejvíce

Vzhledem k počtu respondentů ženského pohlaví by se na první pohled mohlo zdát, že je největší rivalita mezi opačným pohlavím. Ale pokud se podíváme na graf č. 20, zjistíme, že u respondentů se dvěma a více sourozenci byla největší rivalita se sourozencem stejného pohlaví. Naopak, jak u respondentů žen i mužů s jedním sourozencem, byla rivalita větší s mužským pohlavím.

Graf č. 20: Podle počtu sourozenců

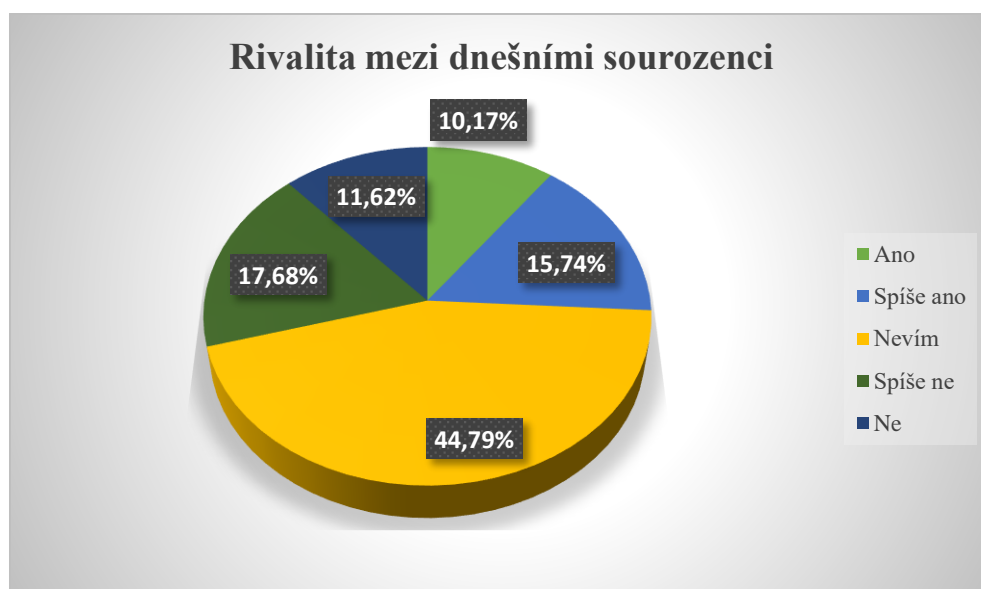

Otázka č. 18: Myslíte, že rivalita mezi dnešními sourozenci je větší, než když jste byl/a dítě?

Tabulka č. 18: Rivalita mezi dnešními sourozenci

Odpověď	Počet	%
Ano	42	10,17 %
Spíše ano	65	15,74 %
Nevím	185	44,79 %
Spíše ne	73	17,68 %
Ne	48	11,62 %

Graf č. 21: Rivalita mezi dnešními sourozenci

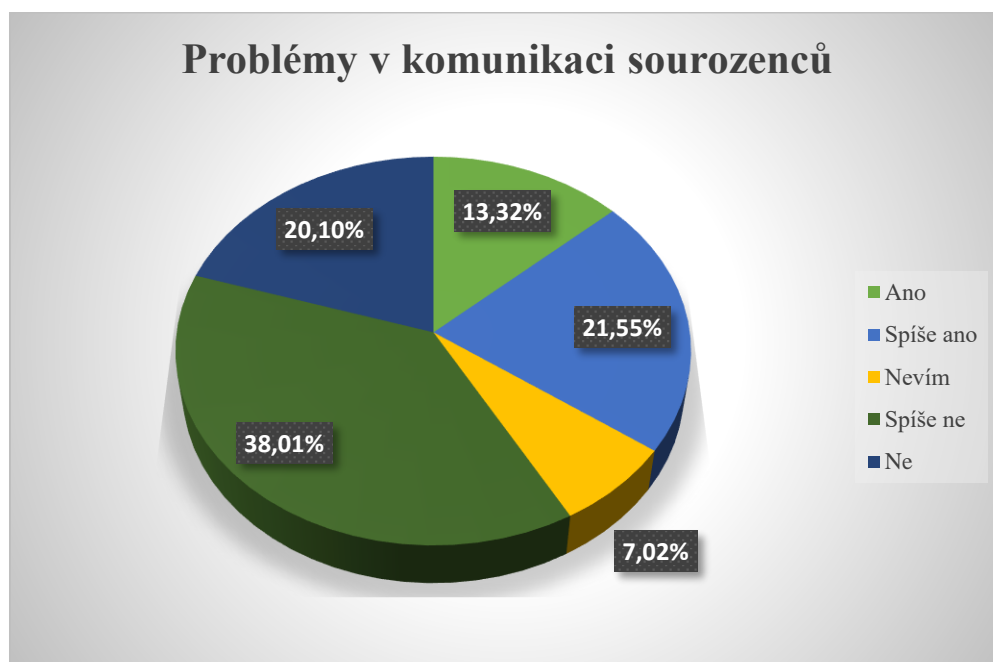
Respondenti na tuto otázku nejčastěji odpovídali „nevím“ a to 44,79 %. Může to být třeba tím, že se méně zabývají touto problematikou. 29,30 % respondentů se přiklání k tomu, že rivalita mezi dnešními sourozenci není větší, než když byli dětmi. 25,91 % respondentů se naopak přiklání k tomu, že rivalita mezi dnešními sourozenci je větší, než když byli dětmi. Pokud se na to podíváme z hlediska věkových kategorií, zjistíme, že respondenti starší 41 let se přiklánějí více (37,04 %) k tomu, že rivalita mezi dnešními sourozenci je větší, než když byli dětmi, oproti respondentům mladších 40 let. Ti se k této odpovědi přiklánějí ve 24,23 %.

Otázka č. 19: Měl/a jste někdy problémy v komunikaci se sourozencem/ci?

Tabulka č. 19: Problémy v komunikaci sourozenců

Odpověď	Počet	%
Ano	55	13,32 %
Spíše ano	89	21,55 %
Nevím	29	7,02 %
Spíše ne	157	38,01 %
Ne	83	20,10 %

Graf č. 22: Problémy v komunikaci sourozenců

Jak můžeme vyčíst z tabulky a grafu, více jak 58 % respondentů se přiklání k tomu, že neměli problémy v komunikaci se sourozencem. Z hlediska věkových kategorií se z respondentů starších 41 let k této odpovědi přiklání 66,67 %. Z respondentů mladší 40 let 56,82 %.

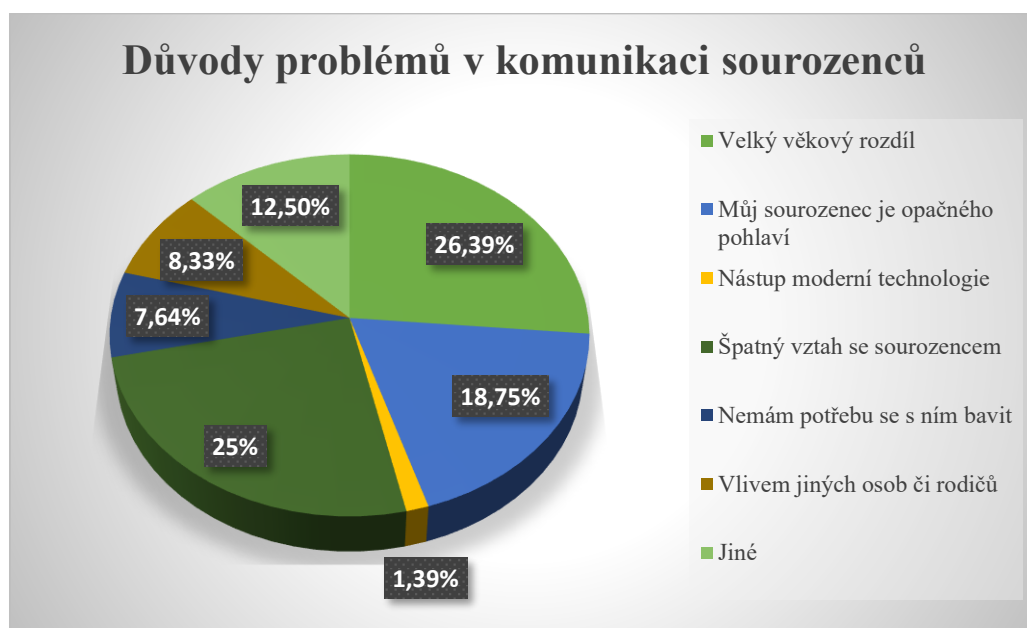
Naopak 34,87 % respondentů se přiklání k tomu, že problémy v komunikaci se sourozencem měli.

Otázka č. 20: Čím myslíte, že to mohlo být způsobeno?

Tabulka č. 20: Důvody problémů v komunikaci sourozenců

Odpověď	Počet	%
Velký věkový rozdíl	38	26,39 %
Můj sourozenec je opačného pohlaví	27	18,75 %
Nástup moderní technologie	2	1,39 %
Špatný vztah se sourozencem	36	25 %
Nemám potřebu se s ním bavit	11	7,64 %
Vlivem jiných osob či rodičů	12	8,33 %
Jiné	18	12,50 %

Graf č. 23: Důvody problémů v komunikaci sourozenců

Na tuto otázku odpovídali pouze respondenti, kteří v předchozí otázce odpověděli ano nebo spíše ano. Celkově tedy na tuto otázku odpovědělo 144 respondentů. Nejvíce z nich si myslí, že problémy v komunikaci mezi sourozenci mohly být způsobeny velkým věkovým rozdílem v 26,39 % a špatným vztahem mezi sourozenci 25 %. Poměrně dost respondentů zvolilo možnost „jiné“ 12,50 %, kde vepsali vlastní odpověď. Zde se respondenti shodli, že důvodem mohou být „rozdílné povahy“ 38,89 % a „uzavřenost sourozence (nekomunikativnost)“ 22,22 %. Dále odpovídali „odlišné zájmy“ (11,11 %), „všechno dohromady - on dělal jen zlé, tak jsem si ho přestala všimnout“ (5,56 %),

„velkou rivalitou mezi námi a nechtěním spolu komunikovat“ (5,56 %), „odlišná rovina vědomí“ (5,56 %), „odlišné názory na mnoho věcí“ (5,56 %), „všechno na mě kritizuje“ (5,56 %).

Pokud respondenty, kteří odpověděli „špatný vztah se sourozencem“, porovnáme s otázkou č. 15, zjistíme, že z těchto respondentů si 25 % moc nerozumělo a nerozumí si dodnes se svým sourozencem. 16,67 % si rozumí pouze s některým ze svých sourozenců.

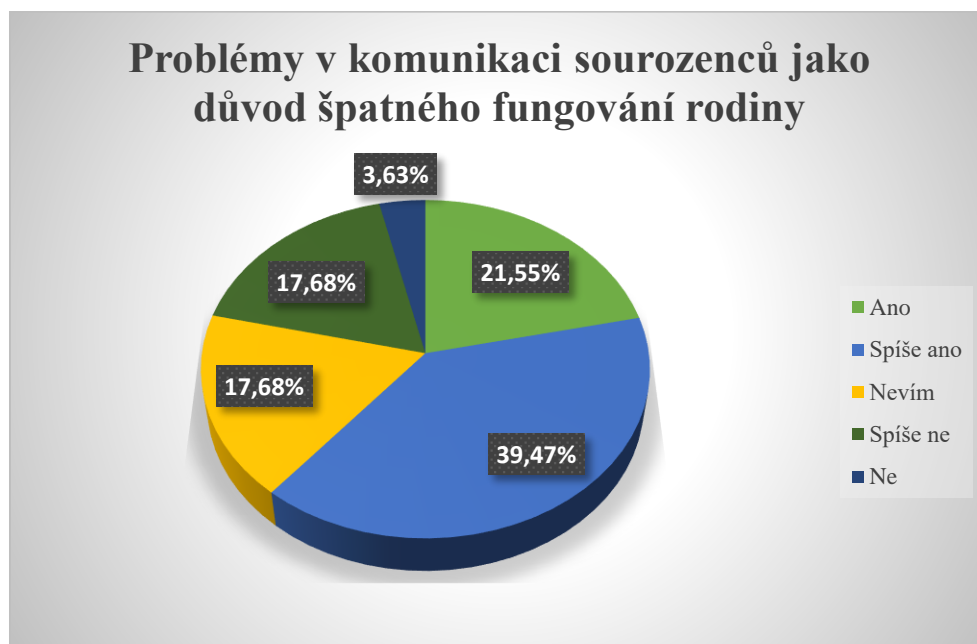
Respondenti, kteří si myslí, že to mohlo být způsobeno věkovým rozdílem, se v otázce č. 16 vyjádřili, že věkový rozdíl mezi nimi a sourozencem, se kterým se rivalita projevovala nejvíce, byl nejčastěji 4 – 6 let v 51,43 % a 7 – 10 let v 40 %. Z toho vyplývá, že sourozenci s větším věkovým rozdílem mohou být každý jinde, mohou mít jiné koníčky, oblast zájmu a jiné, proto najít společné téma konverzace je pro ně těžší. Sám Novák (2007, s. 10) uvádí, že „větší věková vzdálenost intenzitu kontaktů poněkud omezuje.“

Otázka č. 21: Myslíte, že problémy v komunikaci sourozenců mohou být důvodem špatného fungování rodiny a častých konfliktů?

Tabulka č. 21: Problémy v komunikaci sourozenců jako důvod špatného fungování rodiny

Odpověď	Počet	%
Ano	89	21,55 %
Spíše ano	163	39,47 %
Nevím	73	17,68 %
Spíše ne	73	17,68 %
Ne	15	3,63 %

Graf č. 24: Problémy v komunikaci sourozenců jako důvod špatného fungování rodiny

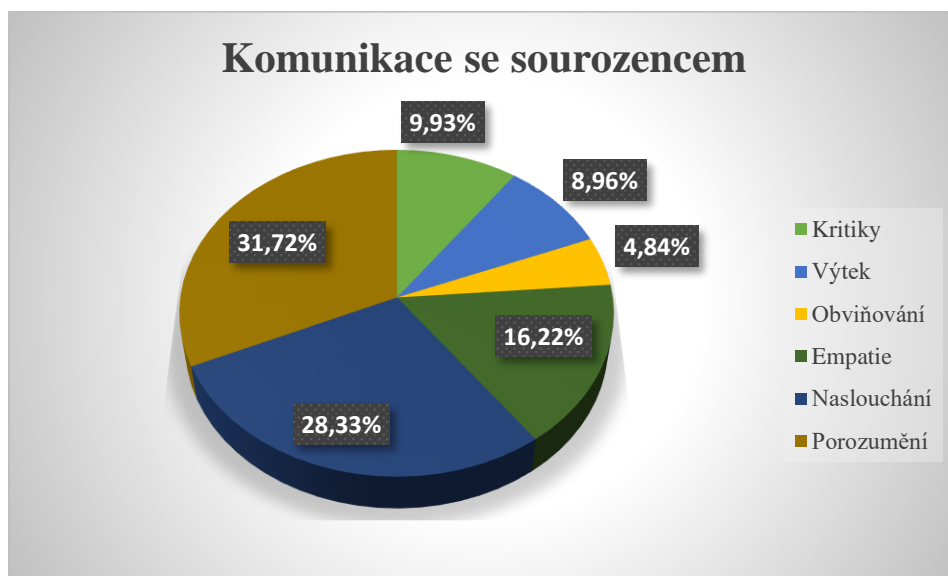
Více jak 61 % respondentů si myslí, že problémy v komunikaci sourozenců mohou být důvodem špatného fungování rodiny a častých konfliktů. Z celkového počtu žen si to myslí 63,14 %, a z celkového počtu mužů si to myslí 52,44 %. Myslím si, že respondenti v tomto případě mohou vycházet jak ze svých vlastních zkušeností, tak zkušeností příbuzných či přátel.

Otázka č. 22: Komunikace s Vaším sourozencem/ci je plná:

Tabulka č. 22: Komunikace se sourozencem

Odpověď	Počet	%
Kritiky	41	9,93 %
Výtek	37	8,96 %
Obviňování	20	4,84 %
Empatie	67	16,22 %
Naslouchání	117	28,33 %
Porozumění	131	31,72 %

Graf č. 25: Komunikace se sourozencem

Respondenti nejčastěji odpověděli, že jejich komunikace se sourozencem je plná porozumění v 31,72 % a naslouchání v 28,33 %. U žen je nejčetnější odpovědí porozumění 32,63 %. Naopak muži nejvíce volili odpověď naslouchání 29,27 %.

Pokud odpovědi porovnáme s otázkou č. 19, zjistíme, že u respondentů, kteří na tuto otázku odpověděli ano a spíše ano (měli tedy někdy problémy v komunikaci se sourozencem), je komunikace se sourozencem plná kritiky 22,22 %, výtek 15,97 %, obviňování 7,64 %.

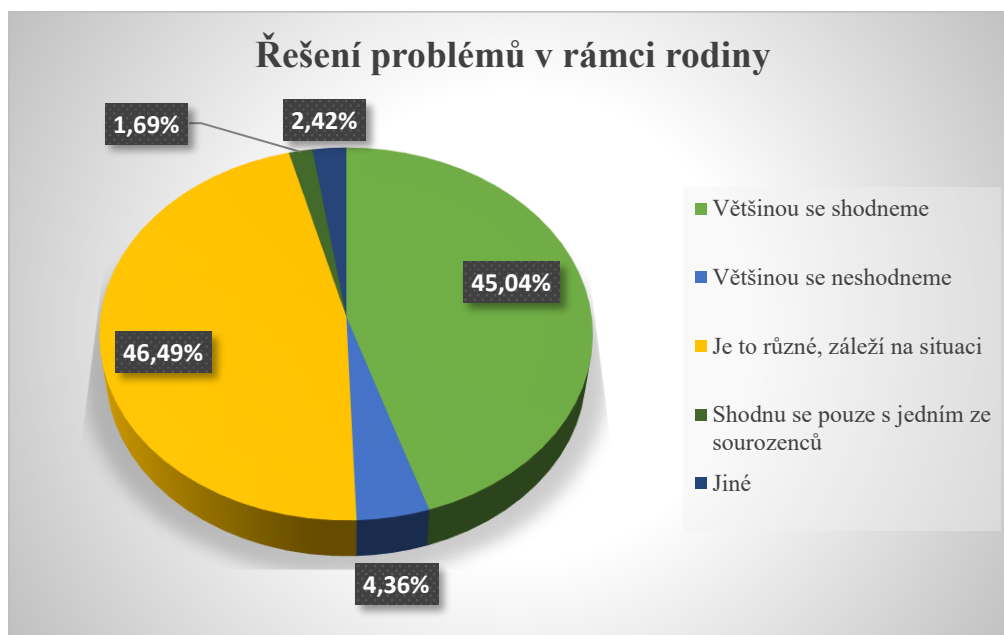
A respondenti, kteří naopak na otázku č. 19 odpověděli ne a spíše ne (neměli problémy v komunikaci se sourozencem), je komunikace se sourozencem plná kritiky 2,50 %, výtek 5 %, obviňování 2,50 %.

Otázka č. 23: Jak se shodnete se sourozencem/ci při řešení problémů v rámci rodiny?

Tabulka č. 23: Řešení problémů v rámci rodiny

Odpověď	Počet	%
Většinou se shodneme	186	45,04 %
Většinou se neshodneme	18	4,36 %
Je to různé, záleží na situaci	192	46,49 %
Shodnu se pouze s jedním ze sourozenců	7	1,69 %
Jiné	10	2,42 %

Graf č. 26: Řešení problémů v rámci rodiny

Respondenti nejčastěji na tuto otázku odpověděli, že je to různé, záleží na situaci 46,49 %, také více jak 45 % respondentů se většinou shodne se sourozencem při řešení problémů v rámci rodiny. V případě věkových kategorií se respondenti starší 41 let většinou shodnou se sourozencem při řešení problémů v rámci rodiny 55, 56 %. Respondenti ve věkové kategorii 18 – 40 se většinou shodnou 43,45 %.

Respondenti, kteří odpověděli, že se většinou neshodnou se sourozencem při řešení problémů v rámci rodiny, v otázce č. 22 odpovídali, že komunikace se sourozencem je plná kritiky 55,56 %, výtek 16,67 %, obvinování 11,11 %, naslouchání 11,11 % a empatie pouze 5,56 %. Z toho lze zpozorovat, že sourozenci mají problém se shodnout, protože v jejich komunikaci je málo empatie, naslouchání a porozumění. Naopak respondenti, kteří se většinou shodnou se sourozencem při řešení problémů v rámci rodiny, u otázky č. 22 nejčastěji odpověděli, že jejich komunikace se sourozencem je plná porozumění 41,4 %.

U této otázky 2,42 % respondentů zvolilo možnost „jiné“, kde vepsali vlastní odpověď.

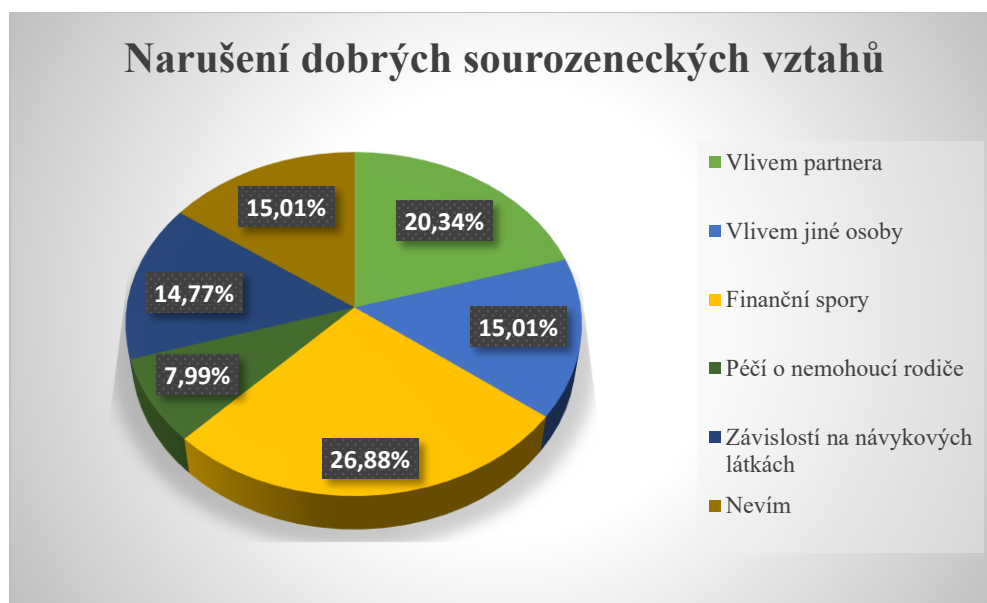
Zde odpovídali „nežijeme spolu“ (40 %), „vždy se shodneme“ (20 %), „těžko posoudit, má Aspergerův syndrom“ (10 %), „vůbec spolu nekomunikujeme“ (10 %), „jsem ze dvanácti sourozenců a jen se dvěma to skřípe z toho ta jedna je mladší sestra a je zlá...zatím snad dospěje“ (10 %), „nic ohledně rodiny spolu neřešíme“ (10 %).

Otázka č. 24: Čím myslíte, že se mohou dobré sourozenecké vztahy v dospělosti nejvíce narušit?

Tabulka č. 24: Narušení dobrých sourozeneckých vztahů

Odpověď	Počet	%
Vlivem partnera	84	20,34 %
Vlivem jiné osoby	62	15,01 %
Finanční spory	111	26,88 %
Péčí o nemohoucí rodiče	33	7,99 %
Závislostí na návykových látkách	61	14,77 %
Nevím	62	15,01 %

Graf č. 27: Narušení dobrých sourozeneckých vztahů

U této otázky respondenti nejčastěji zvolili možnost finanční spory 26,88 % a vlivem partnera 20,34 %. Ženy si myslí, že se mohou dobré sourozenecké vztahy v dospělosti nejvíce narušit finančními spory 26,59 % a vlivem partnera 21,15 %. Mezi nejčastější odpověď mužů patří též finanční spory 28,05 %. Muži jako druhou nejčastější odpověď zvolili vlivem jiné osoby -18,29 %. Z hlediska věkových kategorií byla u respondentů starších 41 let nejčastější odpověď vlivem partnera 29,63 %. Respondenti ve věkové kategorii 18 – 40 let volili nejčastěji odpověď finanční spory 26,74 %.

Zajímavostí je, že 81,82 % respondentů, kteří zvolili odpověď péči o nemohoucí rodiče, je z věkové kategorie 18 – 30 let. Domnívám se, že tuto odpověď zvolili, protože to nejspíše viděli právě u svých rodičů, známých či příbuzných, kteří pečují o nemohoucí rodiče.

6.6 Vyhodnocení hypotéz a závěr výzkumného šetření

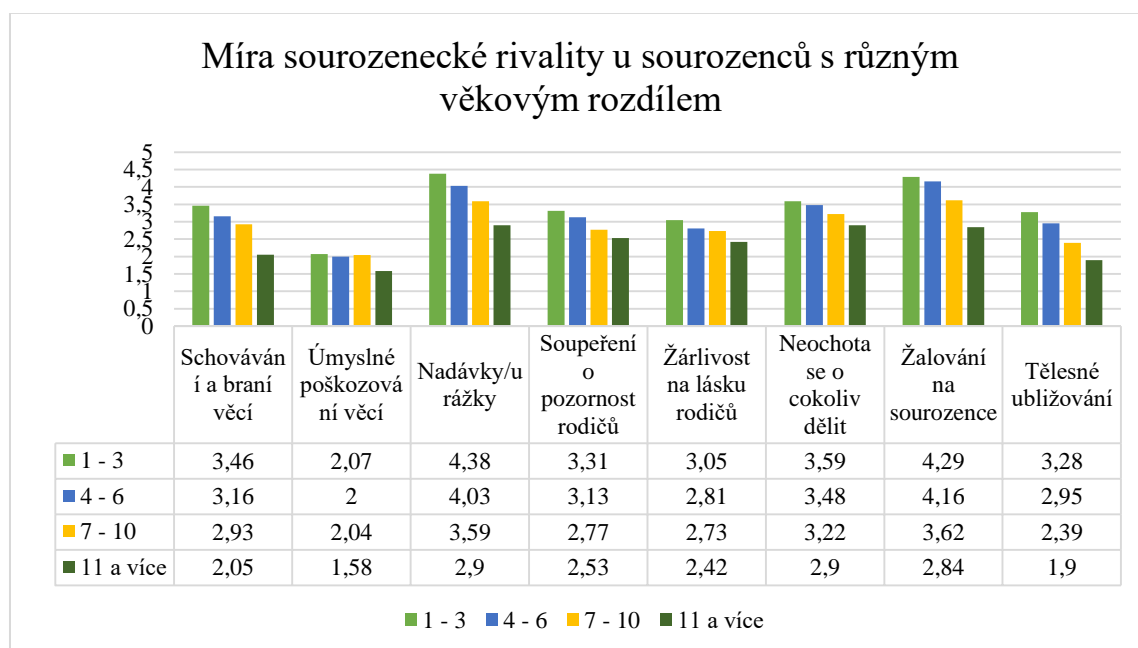
H1 Více jak 60 % respondentů si myslí, že rivalita mezi sourozenci je běžný jev.

Tato hypotéza byla ověřena pomocí položky číslo 7. Z výsledků této položky plyne, že více jak 83 % respondentů si myslí, že rivalita mezi sourozenci je běžný jev. **Platnost této hypotézy byla potvrzena.**

H2 Nejvyšší míra projevů sourozenecké rivality je u sourozenců s věkovým rozdílem 1 – 3 roky.

Tato hypotéza byla ověřena pomocí položek číslo 9 a 16. Výsledky obou položek jsou zpracovány v grafu č. 28. Zde můžeme vidět, že u všech projevů sourozenecké rivality je nejvyšší míra právě u respondentů s věkovým rozdílem 1 – 3 roky. **Platnost této hypotézy byla potvrzena.**

Graf č. 28: Míra sourozenecké rivality u sourozenců s různým věkovým rozdílem

H3 Nejčastějším důvodem problémů v komunikaci sourozenců je velký věkový rozdíl.

Tato hypotéza byla ověřena pomocí položek číslo 19 a 20. Z výsledků obou položek plyne, že nejvíce respondentů - 26,39 % si myslí, že problémy v komunikaci mezi sourozenci mohly být způsobeny velkým věkovým rozdílem. Jako druhým nejčastějším důvodem byl špatný vztah mezi sourozenci 25 %. **Platnost této hypotézy byla potvrzena.**

H4 Více jak 50 % respondentů starších 41 let se většinou shodne se sourozencem/ci při řešení problémů v rámci rodiny.

Tato hypotéza byla ověřena pomocí položek číslo 2 a 23. Z výsledků obou položek plyne, že 55, 56 % respondentů starších 41 let se většinou shodne se sourozencem při řešení problémů v rámci rodiny. **Platnost této hypotézy byla potvrzena.**

Výsledky výzkumu přinesly spoustu zajímavých informací. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zda je sourozenecká rivalita běžným jevem týkajícím se všech rodin. Jak šetření ukázalo, více jak 83 % respondentů si myslí, že rivalita mezi sourozenci je běžný jev. U více jak 67 % respondentů se sourozenecká rivalita projevovala. Respondenti, kteří odpověděli, že se u nich rivalita neprojevovala, jsou znázorněny v grafu č. 9. Zde je ukázané, že i tito respondenti vykazují určitou míru projevu sourozenecké rivality, ale v podstatně menší míře než u respondentů, kteří odpověděli, že se u nich sourozenecká rivalita projevovala. Z výsledků výzkumu nakonec vyplynulo, že nejvyšší míra projevu sourozenecké rivality je u sourozenců s věkovým rozdílem 1 – 3 roky. Těsně za tím byli respondenti s věkovým odstupem 4 – 6 let. Nejčastějším důvodem problémů v komunikaci sourozenců je velký věkový rozdíl 26,39 % a špatný vztah mezi sourozenci 25 %.

Závěr

Vztahy mezi sourozenci jsou ovlivněny nejen sourozeneckou konstelací, ale mnoha dalšími vlivy. Sourozenecké vztahy jsou jedinečné, stejně jako osobnost každého člověka. Proto vztahy mezi sourozenci a rivalita je v každé rodině jiná. Někdo ji skoro ani nezaznamená a jinde je v tak velké míře a vážná, že je potřeba vyhledat odbornou pomoc. A jsou to právě vztahy v rodině, které předznamenávají budoucí vztahy jedince k lidem kolem něho. Rodiče nedokáží ovlivnit vše, ale jsou určité možnosti, jak mohou sourozeneckou rivalitu zmírnit. Domnívám se, že z velké části se sourozenecký vztah odvíjí právě od toho, jak rodič přistupuje ke svým dětem. Děti vnímají a zpracovávají signály i na nevědomé úrovni. Ovlivňuje je tedy veškeré dění v rodině i samotný vztah mezi rodiči. Souhlasím s tím, že drobné projevy sourozenecké rivality mohou naopak dětem pomoci k asertivním dovednostem a kompromisům, naučit je do života obstát v nejrůznějších situacích a zvládnout to, že nejsou vždy středem vesmíru. Rodič by neměl přistupovat ke svým dětem naprosto stejně, ale musí brát v úvahu jejich rozdílnost. Dítě má potřebu se cítit jako důležité a jedinečné, má vlastní osobnost a potřebuje ji realizovat a rozvíjet. Dobré je, aby rodič trávil více času s každým svým dítětem zvlášť. Vztah rodiče s dítětem by měl být hlavně založen na lásce, pochopení a vzájemném respektu.

Narození dítěte je zásadní okamžik v životě člověka. Žena i muž se narozením dítěte stávají rodiči, to znamená, že se musí vyrovnat s novou rolí. Myslím si, že je potřebné, aby se rodiče pečlivě připravili na příchod dítěte. Protože způsob, jakým s dětmi rodiče jednají, když jsou malé, má velký vliv na to, jak se budou chovat jako dospělí lidé.

Rodiče mohou navštívit nejrůznější kurzy či programy, které je seznámí s problematikou výchovy dětí, osvojí si užitečné a praktické metody a techniky. Také existuje celá řada dostupné literatury, která může pomoci rodičům získat náhled do této problematiky. Samozřejmě je spousta dalších možností, jak se nejen připravit na příchod dítěte, ale i řešit konkrétní výchovné problémy či podpořit sebevědomí dítěte.

V empirické části byl popsán výsledek kvantitativního výzkumu. Byla zjištěna mnoho zajímavých informací. Například to, že rivalita se objevovala v největší míře u sourozenců s věkovým rozdílem 1 – 3 roky. Podařilo se zjistit, že ti respondenti, kteří tvrdili, že se u nich rivalita neprojevovala, vykazovali určitou mírou projevů sourozenecké rivality, ale v podstatně menší míře než respondenti, kteří potvrdili, že se u nich rivalita projevovala.

Závěrem lze říci, že sourozenecká rivalita je běžným jevem, ale pokud se objeví ve větší či nezvladatelné míře, zřejmě je vina na straně špatného přístupu rodičů. Proto je důležité, aby se rodiče na příchod svého potomka připravili a měli co nejvíce informací o tom, jak dítě co nejlépe vychovat.

Seznam použitých zdrojů

Knížní zdroje

- ADLER, Alfred, 1999. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. Praha: Aurora, 158 s. ISBN 80-85974-76-2.
- ADLER, Alfred, 1994. *Psychologie dětí: Děti s výchovnými problémy*. Přeložil Zbyněk VYBÍRAL. Praha: Práh, 155 s. Individuální psychologie. ISBN 80-85809-22-2.
- BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona, 2012. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada, 236 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3008-0.
- ČAPEK, Jan a Markéta ČAPKOVÁ, 2010. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Praha: Portál, 115 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-779-4.
- DALLOZ, Danielle, 2002. *Žárlivost a rivalita: průvodce výchovou v rodině*. Praha: Portál, 111 s. Průvodce výchovou v rodině. ISBN 80-7178-596-2.
- DEVITO, Joseph A., 2001. *Základy mezilidské komunikace*. Praha: Grada, 420 s. ISBN 80-7169-988-8.
- DOBSON, James C., 1995. *Dětský vzdor: The Strong Willed Child*. Praha: Návrat domů, 178 s. ISBN 80-85495-37-6.
- DUMONTEIL-KREMER, Catherine, 2015. *Další dítě v rodině: výchova sourozenců*. Praha: Portál, 118 s. ISBN 978-80-262-0802-0.
- FABER, Adele a Elaine MAZLISH, 2009. *Sourozenci bez rivality*. Brno: Computer Press, 176 s. ISBN 978-80-251-2312-6.
- GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
- GINOTT, Haim G., 2015. *Umění komunikace s dětmi: láska a selský rozum nestačí*. Přeložil Pavla LE ROCH. Praha: Portál, 155 s. ISBN 978-80-262-0926-3.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2015. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 774 s. ISBN 978-80-262-0873-0.
- CHAPMAN, Gary D., 2005. *Pět znaků láskyplné rodiny: dynamika vztahů zdravé rodiny*. Praha: Návrat domů, 205 s. ISBN 80-7255-123-X.

ISAACSON, Clifford E. a Kris RADISH, 2006. *Pořadí narození: kdo doopravdy jsme*. Bratislava: Eugenika, 237 s. ISBN 80-89227-31-7.

KAST-ZAHN, Annette, 2012. *Výchova v období vzdoru: [jak dát dítěti všechno, co potřebuje, ale ne vše, co chce : rady pro spravedlivou, láskyplnou, ale důslednou výchovu : pro rodiče dětí od 1 roku do 6 let]*. V Brně: CPress, 127 s. ISBN 978-80-264-0084-4.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 1993. *Povídej - naslouchám*. Praha: Návrat, 105 s. ISBN 80-85495-18-X.

LEMAN, Kevin, 2011. *Prvorozený: výhoda, či handicap?*. Praha: Návrat domů, 204 s. ISBN 978-80-7255-250-4.

LEMAN, Kevin, 2012. *Sourozenecké konstelace*. Vyd. 5. Přeložila Hana KAŠPAROVSKÁ. Praha: Portál, 223 s.

MATĚJČEK, Zdeněk, 1992. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 223 s. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.

NOVÁK, Tomáš, 2007. *Sourozenecké vztahy*. Praha: Grada, 123 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2075-3.

OEHLER, Kurt Theodor, 2007. *Rivalita a jak s ní správně zacházet*. Praha: Beta Books, 191 s. Beletrie. ISBN 978-80-86851-67-9.

PLAŇAVA, Ivo, 2005. *Průvodce mezilidskou komunikací: přístupy - dovednosti - poruchy*. Praha: Grada, 146 s. Psyché. ISBN 80-247-0858-2.

PREKOP, Jirina, 2009. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Praha: Portál, 159 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-516-5.

RYAN, Elizabeth A., 1996. *O rodičích*. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 168 s. Linka důvěry. ISBN 80-7106-171-9.

SATIR, Virginia, 1994. *Kniha o rodině*. Praha: Práh, 350 s. ISBN 80-901325-0-2.

SOBOTKOVÁ, Irena, 2007. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 219 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

TEUSEN, Gertrud a Iris GOZE-HÄNEL, 2015. *Prenatální komunikace: průvodce výchovou v rodině*. Vydání druhé. Přeložil Jana PÍŠTOROVÁ. Praha: Portál, 79 s. Průvodce výchovou v rodině. ISBN 978-80-262-0970-6.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

VYBÍRAL, Zbyněk, 2009. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 319 s. ISBN 978-80-7367-387-1.

Internetové zdroje

HANZLOVSKÝ, Michal, 2012. Sourozenecká rivalita u dětí. In: *Celostnimedica.cz* [online]. [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: <http://www.celostnimedica.cz/sourozenecka-rivalita-u-deti.htm>

KLIMEŠ, Jeroným, 2000. *Zamyšlení nad sourozeneckou rivalitou* [online]. [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/sourozenci.htm>

Seznam příloh

Příloha A: Dotazník

Příloha A: Dotazník

Vážení respondenti,

jmenuji se Aneta Jarkovská a jsem studentkou Univerzity Hradec Králové, obor Sociální komunikace v neziskovém sektoru. Tímto se na Vás obracím s prosbou o vyplnění dotazníku, který je podkladem k vypracování mé bakalářské práce zabývající se tématem sourozenecké rivality a vzájemné komunikace mezi sourozenci. Je zaměřena zejména na osoby starší osmnácti let, kteří mají alespoň jednoho sourozence. Dotazník je zcela anonymní.

Předem velice děkuji za Váš čas a pomoc.

Aneta Jarkovská

- 1) Pohlaví:
 - a) Žena
 - b) Muž

- 2) Kolik je Vám let?
 - a) 18 - 30
 - b) 31 - 40
 - c) 41 - 50
 - d) 51 - 60
 - e) 61 a více

- 3) V jakém pořadí jste se narodil/a?
 - a) Prvorozený
 - b) Prostřední
 - c) Nejmladší

4) Počet sourozenců?

- a) 1
- b) 2
- c) 3
- d) 4 a více

5) Jaký je věkový rozdíl mezi Vámi a Vaším nejstarším sourozencem?

- a) 1 - 3
- b) 4 - 6
- c) 7 - 10
- d) 11 a více
- e) Jsme dvojčata

6) Jaký je věkový rozdíl mezi Vámi a Vaším nejmladším sourozencem?

- a) 1 - 3
- b) 4 - 6
- c) 7 - 10
- d) 11 a více
- e) Jsme dvojčata

7) Myslíte, že rivalita mezi sourozenci je běžný jev?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

8) Projevovala se rivalita mezi Vámi a Vaším sourozencem/ci?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

9) Vyberte číslici u jednotlivých položek podle toho, jak intenzivně se ve Vašem vztahu rivalita projevovala. 1 = vůbec - 7 = velmi často

Schovávání a brání věcí	1	2	3	4	5	6	7
Úmyslné poškození věcí	1	2	3	4	5	6	7
Nadávký/urážky	1	2	3	4	5	6	7
Soupeření o pozornost rodičů	1	2	3	4	5	6	7
Žárlivost na lásku rodičů	1	2	3	4	5	6	7
Neochota se o cokoliv dělit	1	2	3	4	5	6	7
Žalování na sourozence	1	2	3	4	5	6	7
Tělesné ubližování	1	2	3	4	5	6	7

10) Ve kterém období Vašeho života se rivalita projevovala v největší míře?

- a) 3. - 6. rokem
- b) 7. - 15. rokem
- c) 16. - 21. rokem
- d) 22 - až do teď

11) Měl/a jste někdy pocit, že Vaši rodiče mají sourozence raději než Vás?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

12) Dávali Vám někdy rodiče za vzor druhého sourozence?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

13) Proč myslíte, že Vám dávali sourozence za vzor?

- a) Lepší studijní výsledky
- b) Lepší chování
- c) Nadání na sport, hudbu, tanec..atd
- d) Jiné

14) Cítil/a jste někdy nenávisť vůči sourozenci/cům?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

15) Jak hodnotíte vztah se sourozencem/ci:

- a) Měli jsme vždy ideální vztah
- b) V dětství jsme válčili, ale teď se máme rádi
- c) Moc jsme si nerozuměli a nerozumíme si dodnes
- d) V dětství jsme se měli rádi, ale teď moc ne
- e) Náš vztah byl a je spíše neutrální
- f) Rozumím si pouze s některým ze svých sourozenců
- g) Jiné

16) Jaký je věkový rozdíl mezi Vámi a sourozencem, se kterým se rivalita projevovala nejvíce?

- a) 1-3
- b) 4-6
- c) 7-10
- d) 11 a více
- e) Jsme dvojčata

17) Jakého pohlaví je sourozenec, se kterým se rivalita projevovala nejvíce?

- a) Žena
- b) Muž

18) Myslíte, že rivalita mezi dnešními sourozenci je větší, než když jste byl/a dítě?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

19) Měl/a jste někdy problémy v komunikaci se sourozencem/ci?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíš ne
- e) Ne

20) Čím myslíte, že to mohlo být způsobeno?

- a) Velký věkový rozdíl
- b) Můj sourozenec je opačného pohlaví
- c) Nástup moderní technologie
- d) Špatný vztah se sourozencem
- e) Nemám potřebu se s ním bavit
- f) Vlivem jiných osob či rodičů
- g) Jiné

21) Myslíte, že špatná komunikace sourozenců je důvodem špatného fungování rodiny a častých konfliktů?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

22) Komunikace s Vaším sourozencem/ci je plná:

- a) Kritiky
- b) Výtek
- c) Obviňování
- d) Empatie
- e) Naslouchání
- f) Porozumění

23) Jak se shodnete v případě řešení problémů v rámci rodiny?

- a) Většinou se shodneme
- b) Většinou se neshodneme
- c) Je to různé, záleží na situaci
- d) Shodnu se pouze s jedním ze sourozenců
- e) Nevím

24) Čím myslíte, že se mohou dobré sourozenecké vztahy v dospělosti nejvíce narušit?

- a) Vlivem partnera
- b) Vlivem jiné osoby
- c) Finanční spory
- d) Péčí o nemohoucí rodiče
- e) Závislostí na návykových látkách
- f) Nevím